

Χρονικό τοῦ Γαλαξειδίου

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Πρόλογος

Χρονικό τοῦ Γαλαξειδίου

Διορθώσεις - Ὁρθογράφηση

Ἱστορικὲς σημειώσεις

Ἐκδόσεις

Πρόλογος

Όταν οί εκδόσεις Ακρίτας μου πρότειναν τήν ἐπιμέλεια τῆς ἔκδοσης τοῦ Χρονικοῦ τοῦ Γαλαξειδιοῦ δέν μπορούσα νά ὑποπτευθῶ τίς δυσκολίες καί τίς ἐκπλήξεις πού ἔκρυβε αὐτό τό ἐγγείρημα. Ἡ πρόταση ἦταν σαφῶς ἀπλή καί ἡ ἀποδοχή της ἐκ μέρους μου εὐκόλη: ἐπανεκδοση τοῦ κειμένου τῆς ἔκδοσης τοῦ Σάδα μέ λιτό ὑπομνηματισμό καί μέ τίς ἀπολύτως ἀναγκαῖες ἱστορικές διασαφήσεις· ἡ ἔκδοση δά ἔπρεπε νά ἔχει βασικά παιδευτικούς στόχους, εὐκόλη ἐπαφή τοῦ ἀναγνώστη μέ τό κείμενο, χωρίς βαριές καί πολυσέλιδες εἰσαγωγικές παρατηρήσεις, εὐχρηστο σχῆμα καί εἰκονογράφηση σύμφωνη μέ τό πνεῦμα τοῦ Χρονικοῦ. Οἱ στόχοι αὐτοί ἔπρεπε νά τηρηθοῦν ὅπωςδῆποτε. Ἐνα

ταξίδι με τους συνεργάτες της έκδοσης στην περιοχή Δελφών - Γαλαξειδίου μας έδωσε την ευκαιρία να συζητήσουμε πολλά τεχνικά και ουσιαστικά προβλήματα. Η επίσκεψή μας στο μοναστήρι του Σωτήρος, όπου είχε βρεθεί το χειρόγραφο, ή ανακάλυψη (δέν είμαστε βέβαιοι οι πρώτοι) μιας μοναδικά ωραίας εικόνας του Κρητικού ζωγράφου Δαμασκηνού στην εκκλησία του Αγίου Ιωάννη του Γαλαξειδίου, σφράγισαν και τις τελικές αποφάσεις για την έκδοση. Καταλήξαμε λοιπόν στο συμπέρασμα ότι η έγκυρότητα μιας έκδοσης, ή σωστή φιλολογική επιμέλεια δεν σημαίνει στεγνότητα και αυστηρότητα στην παρουσίαση. Το ευχάριστο του λόγου και της εικόνας μπορεί και πρέπει να συνοδεύει το έγκυρο του κειμένου και του σχολείου. Θέλω να πιστεύω ότι πετύχαμε τον στόχο μας αυτό με την παρούσα έκδοση.

Γνώριζα ότι το χειρόγραφο του Χρονικού είχε εμφανισθεί την περίοδο της Κατοχής, φωτογραφήθηκε για να εξαφανισθεί και πάλι. Η μικροταινία του, που φυλάσσεται στο Κέντρο Έρευνας Μεσαιωνικού και Νεωτέρου Έλληνισμού της Ακαδημίας Αθηνών, κατά πληροφορίες ήταν σε πολύ κακή κατάσταση. Απευδύνθηκα λοιπόν στον κ. Δ. Σοφιανό που με προθυμία μου εμπιστεύθηκε την μικροταινία και μου παρέσχε πληροφορίες για το ιστορικό της· τον ευχαριστώ όλος ιδιαιτέρως. Χάρης στο ενδιαφέρον της κ. Χρύσας Μαλτέζου και τις υποδείξεις του Κ. Χρυσοχοϊδη κατορθώθηκε η έκτύ-

πωση φωτογραφιών και έγινε προσπάθεια ανάγνωσης τους. Η βοήθεια όμως πού προσφέρουν είναι αρκετά περιορισμένη. Έτσι η έκδοση του Σάδα αποτέλεσε την βάση της νέας έκδοσης καθώς αναπληροῦσε αναγκαστικά τό χαμένο χειρόγραφο. Σκέφτηκα πρὸς στιγμή νά ἀκολουθήσω τό παράδειγμα τῆς έκδοσης τοῦ Βαλέτα (1944), έκδοση πού τονίζει τόν δημῶδη χαρακτήρα τοῦ κειμένου, ἐνοποιώντας πολλές διπλοτυπίες, κάποτε σωστά ὅπως ἀποδείχθηκε, ἀλλά γρήγορα ἄλλαξα γνώμη μπροστά στόν κίνδυνο τῆς φωνητικῆς ἀλλοίωσης τῶν λέξεων. Ἐλλείπει χειρογράφου ἡ έκδοση τοῦ Σάδα δά ἔπρεπε νά ἐκληφθεῖ ὡς χειρόγραφο. Σ' αὐτήν λοιπόν τήν έκδοση πάνω πέρασαν γιά πρώτη φορά οἱ ἀναγνώσεις τοῦ Βέη, ὁ ὁποῖος εἶχε δεῖ τό χειρόγραφο καί εἶχε κάνει σχετική ἀνακοίνωση στήν Ἀκαδημία Ἀθηνῶν. Λίγες ἀναγνώσεις δικές μου μπόρεσαν νά γίνουν ἀπό τίς φωτογραφίες τῆς μικροταινίας, ἀλλά κατορθώθηκε ἐπιτυχῶς ἡ ἐπαλήθευση τῆς ἀρχῆς καί τοῦ τέλους τοῦ κειμένου κάθε φύλλου, βοηθούμενος ἀπό τήν μαρτυρία τοῦ Βέη. Τό κείμενο ὀρθογραφήθηκε χωρίς ἀκρότητες καί σύμφωνα μέ τήν γραμματική τῆς δημοτικῆς· ἐνοποιήθηκε ἡ γραφή πολλῶν ὀρθογραφικῶν διπλοτυπιῶν, ἰδιαίτερα στά ρήματα καί τίς μετοχές. Μεγάλο πρόβλημα δημιούργησε ὁ χωρισμός σέ κεφάλαια μέ τίς παρεμβαλλόμενες χρονολογίες, ἔργο τοῦ Σάδα, ὁ ὁποῖος πιθανόν ἤθελε νά τονίσει τόν χρονογραφικό χαρακτήρα τοῦ κειμένου. Τό χει-

ρόγραφο δέν γνωρίζει αυτές τις χρονολογίες ούτε και τις ένότητες πού δημιουργούνται μέ τήν παρεμβολή τους. Ο Βαλέτας πολύ σωστά τις έγκατέλειψε στην έκδοσή του, αλλά δυστυχώς τις αντικατέστησε μέ αυθαίρετους τίτλους.

Προτίμησα λοιπόν τόν χωρισμό του Χρονικού σέ όκτώ χρονικές και άφηγηματικές ένότητες πού δηλώνονται μέ έλληνικούς αριθμούς, εξαιρώντας, θεωρώντας την ως τίτλο, τήν άρχή μέ τήν ήμερομηνία και τό όνομα του συγγραφέα. Έτσι τό άκεφαλαίου περιλαμβάνει τά σχετικά μέ τούς Βουλγάρους, τό β' τόν λοιμό και τούς πειρατές, τό γ' τήν ίδρυση του Μοναστηριού του Σωτήρος από τόν δεσπότη Μιχαήλ Β', τό δ' τήν Φραγγοκρατία, τό ε' τήν πρώτη περίοδο της Τουρκοκρατίας μέχρι τήν ναυμαχία της Ναυπάκτου, τό στ' τήν επανάσταση κατά τήν ναυμαχία της Ναυπάκτου, τό ζ' τήν δεύτερη περίοδο της Τουρκοκρατίας και τά σχετικά μέ τόν Ντουρατζίμπεη και τέλος τό η' τόν επίλογο. Εκτός όμως από τό πρόβλημα των έννοτήτων πού δημιουργούσαν οι έλεγχόμενες πιά χρονολογίες του Σάδα, ή ένδεχόμενη αντικατάστασή τους μέ άλλες στό πλάι του κειμένου, πράγμα πού τελικά αποφασίστηκε, άπαιτούσε όχι ένα λιτό ύμνηματισμό, αλλά ένα εκτενέστερο ιστορικό σχολιασμό. Οι αναγνώσεις του Βέη και κυρίως τά εκατόν είκοσι χρόνια πού μεσολάβησαν από τήν πρώτη έκδοση, πρόσφεραν στό μεταξύ νέες χρονολογίες και καινούργιες πληροφο-

ρίες για τὰ ιστορικά γεγονότα πού ἀναφέρει τό Χρονικό.

Ἔτσι τὰ ιστορικά σχόλια πού ἀκολουθοῦν στό β' μέρος αὐτῆς τῆς ἔκδοσης ὑπαγορεύτηκαν ὡς ἓνα βαθμό ἀπό τήν ἀνάγκη νά δικαιολογηθοῦν καί νά ὑποστηριχθοῦν οἱ νέες χρονολογίες καί ἐρμηνεῖς πού προτείνω. Μιά ἐρεθιστική ὑπόθεση, ὑπαγορευμένη ὅμως ἀπό τήν ἴδια τήν ὁμολογία τοῦ συγγραφέα τοῦ Χρονικοῦ, διαπερνᾷ τόν σχολιασμό αὐτό: ὀρισμένα κεφάλαια ἢ παράγραφοι κεφαλαίων μοῦ φάνηκαν ὅτι ἀποτελοῦν ἀφηγηματική μεταγραφή ἐγγράφων ἢ ἀκόμη καλλίτερα τὰ ἔγγραφα (χρυσόβουλλα, σιγίλλια) δίνουν ἀφορμή καί πληροφορίες γιά τήν ἀφήγηση. Ἡ βιβλιογραφία, τέλος, πού παραδέτω προσανατολίζει τοὺς ἐνδιαφερόμενους γιά μιὰ λεπτομερέστερη μελέτη τοῦ Χρονικοῦ.

Ὅφειλω νά εὐχαριστήσω αὐτούς, πού βοήθησαν στήν εὐόδωση τῆς ἐκδοτικῆς αὐτῆς προσπάθειας, ὅσους ἤδη ἀνέφερα πιο πάνω καί τοὺς συναδέλφους Π. Γουναρίδη καί Α. Πολίτη γιά τις συζητήσεις μας γύρω ἀπό ἐκδοτικά καί ιστορικά προβλήματα τοῦ κειμένου, τήν Εὐτυχία Παπαδοπούλου, Μαρία-Χριστίνα Χατζηγιάννου γιά τίς βιβλιογραφικές τους ὑποδείξεις, ὅπως ἐπίσης τίς «συγκατοίκους» Βούλα Κόντη καί Ἄννα Λαμπροπούλου. Ἄς μοῦ ἐπιτραπεῖ τέλος νά πῶ «ἀφιερωμένο ἐξαιρετικά» στήν παρέα τοῦ Γαλαξειδιοῦ καί στόν Νίκο τόν Γαληνό.

Χρονικό τοῦ Γαλαξειδίου

Φθινόπωρο '85

Ἡλίας Γ. Ἀναγνωστάκης

Ἱστορία Γαλαξειδίου ἐβγαλμένη ἀπὸ παλαιὰ χερόγραφα, μεμβράνια, σιζίλια καὶ χρυσόβουλλα αὐθεντικά, ὅπου εὐρίσκονται καὶ εἶναι καὶ σώζονται εἰς τὸ βασιλικὸν Μοναστήρι τοῦ Σωτῆρος Χριστοῦ, χτισμένο παρὰ τοῦ ποτὲ αὐθέντη καὶ δεσπότη Κυρ Μιχαήλ τοῦ Κομνηνοῦ, οὗ αἰωνία ἡ μνήμη.

Ἄμην.

Διὰ χερὸς Εὐθυμίου Ἱερομονάχου [ταπεινοῦ;],
ἔτος ἀπγ' μηνὶ Μαρτίου [πέντε;]

Κύριε δόξα σοι καὶ νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας
τῶν αἰώνων. Ἄμην.

α΄

Τὸν καιρὸν τῆς βασιλείας Κωνσταντίνου τοῦ Ρωμανοῦ ἀγριωποὶ καὶ χριστιανομάχοι ἄνθρωποι, Μποργάροι λεγόμενοι, ἐμπήκασι στὴν Ἑλλάδα καὶ ἀπὸ σπαδίου καὶ κονταρίου ἐχαλάσασι τοὺς Χριστιανούς καὶ ἐτραβήξασι ἴσα στὸν Μορέα. Διαβαίνοντας γοῦν ἀπὸ τὸ Σάλονα, ἐμπλοκάρασι το· καὶ μισοὶ ἀπὸ δαύτους ἦρθασι στὸ Γαλαξείδι καὶ ἐπήρασι σκλάβους ἀπὸ τὰ χωρία διὰ καταπατητάδες.* Ἐρχόμενοι γοῦν οἱ ἄπιστοι στὸ Γαλαξείδι, πού ἦτανε χτισμένο παμπάλαια καὶ εὐμορφοκαστρογυρισμένο, ἔχοντας καὶ φλότα* караβίων καὶ σπίτια περίσσα, βουλήν ἐποίκασι οἱ ἄπιστοι ἀπὸ σπαδίου νὰ τὸ ἐπάρουσι καὶ παίρνοντας στὴν αὐθεντία τους τὰ καράβια νὰ ἀπεράσουσι στὸν Μορέα, κουρσεύοντας καὶ τοῦ κόρφου τὲς μεριές. Καὶ οἱ Γαλαξειδιῶτες, ἔστοντας νὰ μάθουσι ἓνα τόσο φοβερὸ μήνυμα, ἐτρέξασι στὲς ἐκκλησίες, γονατιστὰ παρακαλώντας τὸ Χριστὸ καὶ τὴν Παναγία καὶ ὄλους τοὺς Ἁγίους νὰ τοὺς βοηθήσουσι εἰς ἐκείνην τὴν φοβερότατη στιγμή· ἀρματωθήκασι γοῦν καὶ ἐτοιμασθήκασι διὰ πόλεμο. Καὶ ἐρχόμενοι ἐκεῖνοι οἱ πειρατὲς ἐμπλοκάρασι τὸ κάστρο καὶ μὲ κάθε λογῆς

μηχανές καὶ συνέργεια τοῦ Σατανᾶ, ποὺ τοὺς διαυ-
θέντευε, ἀνοίξασι μία τρούπα μεγάλη στὸ κάστρο καὶ
ἐμπήκασι μὲ τὸ σπαδί στὸ χέρι. Ἐτότες γοῦν ἐγενέ-
θηκε μεγάλος σκοτωμὸς καὶ φοβερὴ ἀμάχη, ποὺ τὸ
γαῖμα ἔτρεχε στοὺς δρόμους, ὡσὰν ποτάμι χειμωνιά-
τικο. Καὶ οἱ Γαλαξειδιῶτες, βοηθώντας καὶ μὲ τὴ
χάρη τοῦ Θεοῦ, ἔσταθήκασι νικητὲς καὶ ἐσφάξασι
τοὺς ἄπιστους πειράτες καὶ ἐκερδίσασι τὴν ἀμάχη.
Κάτι γοῦν ἀπὸ ἐκείνους τοὺς πειράτες, γλύσαντες*
ἀπὸ τὸ μαχαίρι καὶ τὴν ὄργην τοῦ Θεοῦ, ἐπήγασι τρέ-
χοντας γοργὸν καὶ ἀφηγηθήκασι στοὺς συντρόφους,
ποὺ εἶχασι μπλόκο τὸ Σάλονα, τὸν σκοτωμὸ καὶ τὸν
χαῦμὸ τῶν ὁμοφύλων μέσα στὸ Γαλαξειδί. Καὶ
ἐκεῖνοι οἱ πανάπιστοι, ἔστοντας νὰ μάθουσι ἓνα τόσο
φαρμακωμένο μαντάτο, ὀργισθήκασι περίσσα καὶ
ἀφρίζασι ἀπὸ λύσσα ἐκδίκησης. Καὶ ἔστοντας νὰ
ἐπάρουσι τὸ Σάλονα μὲ προδοσίᾳ ἑνὸς Σαλονίτου,
ποὺ τὸν ἐλέγασι Κουτζοδόδωρο, στὰς 19, Αὐγούστου
μήνας, ἐπερά/σασι ἀπὸ σπαδίου καὶ μαχαιρίου γερό-
ντους, νέους καὶ γυναικόπαιδα, ξεπλερώνοντας οἱ
μιαρότατοι κουρσάροι τὸ γαῖμα τῶν συντρόφων, ποὺ
μὲ πόλεμο καλὸ χύθηκε στὸ Γαλαξειδί, ὡσὰν ἀφηγή-
θηκα ἄνωδες. Καὶ ὕστερα, χορταίνοντας τὴ μαύρη
ψυχὴ τους ἀπὸ γαῖμα χριστιανικὸ, ἐξεκινήσασι ὡσὰν
τὸ μελίσι μετρημὸν μὴν ἔχοντας καταπάνω στὸ
Γαλαξειδί.

Οἱ γοῦν Γαλαξειδιῶτες, βλέποντας ἓνα τόσο
ἀμέτρητο φουσάτο ἀρματωμένο μὲ κοντάρια μακρὰ

καὶ σαῖτες περισσες καὶ περικεφαλαῖες, ποὺ ἐλάμπασι ὡσάν τὸν ἥλιο, ἐμπήκασι στὰ καράβια καὶ ἐμείνασι στὴ πολιτεία καμπόσοι γέροι, ποὺ δὲν ἐχωρούσασι στὰ πλεούμενα. Καὶ ἓνας Γαλαξειδιώτης, ποὺ τὸν ἐλέγασι Χαραλάμπη, δὲν ἐπαραδέχθηκε ν' ἀφήσῃ τὴν πατρίδα καὶ μὴ ἀκούον-
τας τὲς συμβουλὲς καὶ παράκλησες, ἐστάθηκε στὸ Γαλαξείδι, διὰ νὰ διαυθεντεύσῃ τὸ κάστρο καὶ ἀποδάνῃ τιμημένα. Ἐπῆγε γοῦν στὴν ἐκκλησία καὶ ἐξομολογήθηκε καὶ μὲ δάκρυα στὰ μάτια ἐπαρακά-
λεσε τὸν Χριστὸ νὰ τὸν βοηθήσῃ. Καὶ ἐζώστηκε τὰ ἄρματα, ποὺ τὰ εὐλόγησε ὁ ἱερέας, καὶ ὕστερα ἐξεκίνησε μονάχος καὶ ἐστάθηκε στὴν πόρτα τοῦ κάστρου. Ἐρχόμενοι γοῦν οἱ πειρατὲς καὶ ἐμπαίνον-
τας στὸ κάστρο, ἤῤρασι τὸν Χαραλάμπη, ποὺ ἐχύθηκε καταπάνου τους, ὡσάν λεοντάρι λυσσασμέ-
νο, καὶ ἔσφαξε κάμποσους καὶ ἓνα ἀπὸ τοὺς κεφα-
λάδες*. Καὶ ὕστερα τοῦ ἔπεσε καταπάνου ὅλου τὸ φουσάτο καὶ πολεμώντας ἐτζακίστηκε τὸ σπαδί του καὶ τὸν ἐπιάσασι ζωντανὸ καὶ τὸν ἐκάμασι χίλια κομ-
μάτια. Καὶ τὸ ὄνομά του εἶναι τιμημένο εἰς ἓνα βασι-
λικὸ χρυσόβουλλον.

Ἐμπαίνοντας οἱ πειρατὲς ἀνεμπόδιστα στὸ Γαλαξείδι ἐπεράσασι ἀπὸ σπαδίου ὅ,τι εὐρήκασι ζωντανὸ καὶ ἀνάψασι φωτιὰ στὰ σπίτια καὶ ἐκρημνί-
σασι καὶ τὸ κάστρο, ποὺ ἦτανε ἓνα εὐμορφότατο, φικιασμένο μὲ μάρμαρα μεγάλα ἀπὸ τῶν Ἑλλήνων τὸν καιρὸ. Ὑστερα ἐμπήκασι καὶ στὲς ἐκκλησίες καὶ

ἐκεῖ εὐρήκασι τοὺς γέρους γονατιστὰ παρακαλώντας τὲς εἰκόνες. Ἴλλους γοῦν ἐσφάξασι σὰν ἄρνια οἱ ἀντίχριστοι ἐμπροστὰ στὸ Ἅγιο Βῆμα καὶ ἄλλους ἐπήρασι σκλάβους. Ἦθελήσασι γοῦν καὶ τὲς ἐκκλησίες νὰ ξεγυμνώσουσι. Ἰκούσατε γοῦν τὸ μεγάλο θαῦμα. Ἐνας ἀπὸ ἐκείνους τοὺς πειράτες, βλέποντας ἕνα καντήλι εὐμορφο, μαλαματένιο, ποῦ ἔκαιε ἐμπρὸς στὴν εἰκόνα τοῦ Χριστοῦ, ἀνέβηκε μὲ μία σκάλα νὰ τὸ / ἐξεκρεμάσῃ κουρσεύοντάς το. Καὶ πρὶν νὰ πιάσῃ τὸ καντήλι, ἐκόπηκε τὸ μιαρότατο χέρι του καὶ ἔπεσε νεκρὸ καὶ κατάμαυρο σὰν πίσσα καταγῆς καὶ μέγας σεισμὸς ἐγενέθηκε. Ἐτότες ἐφάνηκε ἕνας καβαλάρης μὲ σπαθὶ ξεγυμνωμένο καὶ ἄρματα λαμπερὰ καὶ ἄρχισε νὰ σφάζῃ τοὺς πειράτες καὶ τοὺς ἐπῆρε κυνηγώντας ὄξω ἀπὸ τὸ Γαλαξειδί, μέσα εἰς τὰ βουνά, καὶ ἐκεῖ ἔγινε ἄφαντος ἀπὸ τὴν γῆ. Ἐτότες οἱ Γαλαξειδιῶτες κατατρεγμένοι ἐπήγασι καὶ ἐχτίσασι σπίτια στὰ τριγύρω νησόπουλα. Ἐκεῖ γοῦν ἐχτίσασι καὶ μία ἐκκλησία τοῦ Ἁγίου Κωνσταντίνου καὶ ἐμολώσασι καὶ τὸ νησὶ μὲ πλάκες μεγάλες.

Ἦστερα ἀπὸ πενήντα χρόνια, ἡσυχάζοντας ὁ τόπος καὶ τοὺς Μποργάρους ἐξολόθρευε ἡ ὀργὴ τοῦ Κυρίου, ἐβγήκασι οἱ Γαλαξειδιῶτες πάλε στὴ στεριά καὶ ἐξαναχτίσασι τὰ σπίτια τοῦ Γαλαξειδίου, ποῦ ἦτανε ὄλο στάχτη καὶ ἐρείπια, καὶ λόγγοι καὶ ρουμάνια ἀπάνου ἐφυτρώσασι.

β'

Ἵστερα ἀπὸ κάμποσα, μία λοιμικὴ ἀσθένεια, πανούκλα διαβολικὴ, ἐρημάζοντας πολλὰς πολιτεῖς, ἔποικε ἐξολόθρεμα καὶ κατὰ τὰ μέρη Σαλόνου, Λιδορίκι καὶ Ἐπαχτου καὶ Γαλαξειδί. Καὶ μὲ πολλὰς μετάνοιες, παράκλησεις καὶ ταξίματα ἔδιωξε ὁ Θεὸς αὐτὴ τὴ πανούκλα, πὺ πολλὺν κόσμον ἐξολόθρεψε.

Περνώντας καιρὸς, ἦρθασι ἄλλοι πειράτες ἐντυμένοι τομάρια ὡσὰν ἀρκοῦδες, καὶ τρώγοντας ἄψητα κρέατα ὡσὰν θερῖα καὶ ἀνθρώπους ζωντανούς στὴ σούφλα ἐψήσασι. Καὶ ἐσκλαβώσασι οὐλὴ τὴν Ἑλλάδα, πὺ τὴν ἐλέγασι Ρουμανία*. Καὶ σκλαβώνοντας τὸν τόπον ἀπανθρωπινὰ οἱ ἀντίχριστοι τὸν ἐτυραγνεύσασι. Ἐχάλασασι γοῦν τὰς ἐκκλησίες καὶ ἀρπάξασι ὅ,τι ἐβρήκασι ἀσημικὸ καὶ μάλαμα καὶ ἐβασανίσασι τοὺς Χριστιανούς. Ἐτότες γοῦν τὸ Γαλαξειδί καὶ τὸ Σάλονας ἐρήμαξε καὶ ὅσοι ἐμείνασι Σαλονίτες καὶ ἄλλοι χωριανοί, μαζί μὲ τοὺς Γαλαξειδιῶτες, ἐπήγασι καὶ ἐκλεισθήκασι στὰ γύρωνησόπουλα καὶ εἰς κάτι παράμερες σπηλιὰς μέσα εἰς βράχους / βαθειούς, κατεβαίνοντας μὲ τριχὰς καὶ ζώντας μὲ φόβον καὶ τρομάρια εἰς ἐκεῖνες τὰς σπηλιὰς,

ὅπου εἶναι κοντὰ στὰ νησόπουλα τοῦ Γαλαξειδίου κατὰ τὴν στεριά. Γιατὶ κανέννας δὲν ἀπεκοτοῦσε νὰ φανερωθῆ, ἔστοντας ἐκεῖνοι οἱ φοβεροὶ πειράτες νὰ ἐστεκόντασι μὲ τὸ σπαθὶ στὸ χέρι, σφάζοντας καὶ ἀρπάζοντας. Καὶ ἐμεῖ[νασι κουρ]σεύοντας καὶ ἐξολοθρεύοντας χρόνια δύο. Καὶ ὕστερα ἦρθανε καταπάνου τους βασιλικὰ στρατεύματα καὶ ἐγένηκε ἀμάχη φοβερή, καὶ βοηθώντας καὶ μὲ τὴ χάρη τοῦ Θεοῦ τοὺς ἐξολοθρεύσασι καὶ ἐξεσκλαβώθηκε τὸ γένος.

Περνώντας χρόνια κΙ φλότα ἀρμομέντα* ἀπὸ τὰ μέρη τῆς Νταλμάτιας καὶ Μπρίντζι ἐμπλοκάρασι τὸν Ἐπαχτο καὶ μὴ ἠμπορώντας νὰ τὸν ἐκουρσέψουσι ἦρθασι στὴ Βιτρινίτζα. Καὶ οἱ Βιτρινιτζῶτες μὲ ἄλλους ἐτρέξασι στὸ Γαλαξειδί ζητώντας βοήθεια. Ἔστοντας γοῦν οἱ Γαλαξειδιῶτες νὰ κάνουσι πόλεμου ἐτοιμασίες διὰ βοήθεια τῶν Βιτρινιτζῶτων, στέλνοντας διαλαλητάδες καὶ στὰ γύρω χωρία νὰ τρέξουσι γοργὸν βοήθεια, ἦρθε μαντάτο πὼς οἱ κουρσάροι, κάνοντας ντεσμπάρκο* στοὺς γαλαξειδιώτικους κάβους, ἐρχόντασι ἀρματωμένοι καταπάνου στὸ Γαλαξειδί. Καὶ οἱ Γαλαξειδιῶτες, ἔστοντας νὰ μάδουνε ἓνα τόσο φοβερὸ μαντάτο, ἀρματωθήκασι καὶ ἐδράμασι μὲ τοὺς Βιτρινιτζῶτες καὶ μερικοὺς ἀπὸ τὰ χωρία διὰ νὰ βαρέσουσι τοὺς κουρσάρους. Ἐγινε γοῦν πόλεμος φοβερός, πὸν ἐβάσταξε πολλὰς ὥρες, καὶ σκοτωμὸς ἀμέτρητος καὶ ὅσοι [κουρ]σάροι ἐγλύσασι γοργὸν ἐμπήκασι στὰ πλεούμενα καὶ

Χρονικό του Γαλαξειδίου

Χρονικό τοῦ Γαλαξειδίου

ἐφύγασι. Ἐκερδίσασι γ[οῦν] οἱ Γαλαξειδιῶτες ἐτότες τὴν ἀμάχη καὶ ἐσταθήκασι [νικη]τές. Καὶ ἔστοντας νὰ ἐγίνηκε ἐκείνη τὴν ἀμάχη στὸν κάβο τοῦ Γαλαξειδίου, ἀπὸ ἐτότες ὁ κάβος ἐτοῦτος φέρνει τὴν ὀνομασία Ἀνδρομάχης, ὡσὰν νὰ λέμε πὺ γενέθηκε ἀμάχη ἀντρειωμένη.

γ'

Περνώντας κάμποσος καιρός, ἦρθανε πάλε πειράτες ἀπὸ μέρη Φραγγίας μὲ ἀρματωμένη φλότα καὶ ἐκουρσέψασι τὴν Πάτρα, τὸν Ἐπαχτο, τὴ Βιτρινίτζα καὶ τὴ Βοστίτζα. Ἐμπλοκάρασι καὶ τὸ Γαλαξειδί καὶ τὸ ἐπήρασι καὶ ἐπεράσασι ἀπὸ σπαδίου ὅσους εὐρήκασι, / πὸν βαστάξασι ἄρματα. Ἐτότες γοῦν ἐρήμαξε ἡ χώρα καὶ οἱ ἄνθρωποι ἐπήρασι τὰ βουνὰ καὶ τὰ λαγκάδια καὶ ἐχτίσασι σπίτια ἀπάνου στὲς κορυφὲς τοῦ [βουνοῦ], πὸν εἶναι σήμερα τὸ βασιλικὸ μοναστήρι τοῦ Σωτῆρος Χριστοῦ, χτισμένο ἀπὸ τὸν αὐθέντη Κύρ Μιχαήλ τὸν Κομνηνὸ, ὡσὰν παρακάτω θέλω ἀφηγηθῆ καὶ ἀκούσατε.

Σ' ἐκείνους τοὺς χρόνους ἦταν αὐθέντης ἐξακουστός σ' αὐτὰ τὰ μέρη ὁ Κύρ Μιχαήλ Κομνηνός, πὸν ἐξουσίαζε στὸ σπαδί του κοντὰ στὲς χῶρες, τὰ κάστρα καὶ βιλαέτια καὶ ὅλα τὰ μέρη ἐτοῦτα, αὐθεντεύοντας ἕως τὸ Σάλονα καὶ Λιδορίκι. Αὐτὸς γοῦν ὁ θεοφιλέστατος αὐθέντης [Κύρ] Μιχαήλ, πὸν ἦταν δυνατὸς καὶ περιφημισμένος δέσποτας σ' οὐλὴ τὴ Ρούμελη καὶ χριστιανὸς βασιλέας, ἀγαπώντας τὴν πίστη ὑπερτιμημένα παρὰ τὸ δεσποτάτο, ἔχτισε τὸ Μοναστήρι ἐτοῦτο καὶ ἀκούσατε. Αὐτὸς γοῦν ὁ

ὑπερτιμημένος καὶ θεοαγάπητος δέσποτας Μιχαήλ, τὸν καιρὸ πὸ ὑπανδρεύθηκε τὴν μακαρίαν καὶ ἁγιότητα ὄσιαν Θεοδώραν, τοῦ ἐφανερώθηκε ὁ Σατανὰς καὶ τὸν ἔβαλε εἰς πείραξη διαβολικὴ νὰ χωρίση τὴν ὁμόζυγον καὶ νὰ πάρη μία [ἄλλη] γυναῖκα, πὸ εἶχε πλούτια πολλά, ἀποχτώντας τα μὲ ἄτιμες μεταχειρίσεις. Καὶ ὦ τῆς μακροθυμίας σου δέσποτα πολυέλεε Θεέ! [ἔδιωξε] τὴν δούλη σου Θεοδώραν, ἐπαίροντας στὸ παλάτι του ἐκείνη τὴν διαβολογυναῖκα, πὸ μὲ μαγγανεῖες καὶ μαγεῖες περίσσεες καὶ μὲ χίλια σατανικὰ ποτίσματα καὶ φερσίματα τοῦ ἐσήκωσε τὸ κεφάλι καὶ τὸν ἔκαμε ν' ἀγαπήση ἐκείνη τὴ μάγισσα παρ[απολὺ] καὶ μὲ τρελαμὸν κεφαλῆς, ξεχνώντας τὴν πρώτην του γυναῖκα. Ἡ γοῦν ὑπεραγία τοῦ Θεοῦ δούλη Θεοδώρα διωγμένη ἔφυγε μέσα εἰς ἐρημίες καὶ ἐκεῖ μέσα εἰς σπήλαια καὶ ἄγρια / ρουμάνια ἀσκήτευε καὶ... εὐμορφα εἶχε συντροφιά. Καὶ ἔτρωγε ρίζες χορταρίων καὶ... ἐπαρακαλοῦσε τὸν Θεόν, χωρὶς νὰ ἔβγη ἀπὸ τὸ ἅγιον στόμα της κανένα παράπονο διὰ τὸν ἄντρα της Κυρ Μιχαήλ. Ἔτσι γοῦν διαβαίνασι οἱ χρόνοι. Καὶ ἓνα βράδυ κοντὰ στὰ μεσάνυχτα ἐφανερώθηκε στὸν Μιχαήλ ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστὸς μὲ ὅλη τὴν λάμψη τῆς θεοτικῆς του εὐμορφίας καὶ τοῦ εἶπε αὐτὰ τὰ φοβερὰ καὶ θεοτικά λόγια: «Μιχαήλ! Τὸ κακὸ ὅπου ἔκαμες θὰ σοῦ γένη ἓνα φοβερότατο κρίμα, διατὶ ἀκούοντας τοῦ ἐχθροῦ μου Σατανᾶ τὰ διαβολικὰ λόγια ἐδίωξες τὴν ἀγγελικὴν σου γυναῖκα. Ἐγὼ θὰ σὲ παιδεύσω παραδειγματικά,

ρίχνοντας ἀπὸ τὸν οὐρανὸ φωτιὲς καὶ ἀστροπελέκια,
ποὺ νὰ σὲ κατακάψουνε μαζί μὲ τὴν παλλακὴ τὴν
μιαρότατη τοῦ Σατανᾶ φιλενάδα. Καὶ ἂν ἀγαπᾷς τὴν
ἀγάπη μου, γοργὸν νὰ παγαίνης νὰ πάρης τὴν
Θεοδώραν στὸ ἀρχοντικό σου, διὰ νὰ σοῦ συχωρέσω
τὸ κακό, ποὺ ἔκαμες». Καὶ ὁ δέσποτας Κύρ Μιχαήλ,
ἀκούοντας αὐτὰ τὰ θεοτικὰ λόγια, ἐπῆγε ὁ ἴδιος καὶ
εὔρηκε μέσα στοὺς λόγγους τὴν πανοσίαν Θεοδώραν
καὶ μὲ χίλιες παράκλησες καὶ μετάνοιες γονατιστὰ
καὶ δεόμενος τὴν ἐπῆρες. Καὶ ὄρισε γοργὸν νὰ βάλ-
λουν ἐκείνη τὴ μιαρότατη μάγισσα ἀπάνου εἰς ἓνα
γαϊδούρι μουτζουρωμένη καὶ νὰ τῆς κάμουσι χίλιες

προσβολές καὶ καταφρόνησες καὶ ὕστερα νὰ τὴν ἐκόψουσι σὲ τέσσερα κομμάτια καὶ νὰ τὴν ρίξουνε στοὺς σκύλους διὰ παράδειγμα στὸν αἰῶνα τὸν ἅπαντα. Ἡ γοῦν ὑπεραγία τοῦ Θεοῦ δούλη Θεοδώρα –ὦ τῆς ὑπεραγίας σου ἐλεημοσύνης!– τὸν ἐπαρακάλεσε / νὰ μὴ γένη ἓνα τοιοῦτο διαβολικὸ ἔργο, ποὺ φέρνει ἀτιμία στὴν ἅγια τοῦ Χριστοῦ θρησκεία. Καὶ ἔτσι ὁ δέσποτας Μιχαὴλ ἐδίωξε ἐκείνη, χωρὶς νὰ ἐκτελεσθοῦν οἱ ὀρισμοὶ καὶ τὰ διατάγματά του, σὰν καλὸς χριστιανὸς ἀπὸ ψυχῆς μετάνοια λέγοντας καὶ ἀκούοντας τὰ ἅγια λόγια τῆς γυναίκας του, ὁσίας Θεοδώρας.

Ἐκεῖνα γοῦν τὰ χρόνια, ποὺ ἀφηγοῦμαι, οἱ Γαλαξειδιῶτες, ἔστοντας νὰ πέσουν οἱ ἐκκλησίες ἀπὸ ἓνα σεισμὸ φοβερότατον, ἐπαρακαλέσασι τὸν δέσποταν Μιχαὴλ νὰ χτίσῃ μίαν ἐκκλησίαν. Καὶ ὁ δέσποτας, ἀκούοντας καὶ τὲς παράκλησες τῆς ὁμοζύγου μακαρίας καὶ πανοσίας Θεοδώρας, διέταξε νὰ χτίσουσι ἐτοῦτο τὸ βασιλικὸ μοναστήρι μὲ ἔξοδα ὅλο βασιλικὰ τοῦ Κυρ Μιχαήλ. Καὶ ὄνομα ἐβάλασι τοῦ Σωτῆρος Χριστοῦ, ἔχοντας στὸ νοῦ του τὴν παρουσίαν τοῦ Χριστοῦ ποὺ ἔγλυσε τὸν Κυρ Μιχαὴλ ἀπὸ τὸ φοβερότατο ἐκεῖνο ἀμάρτημα τοῦ Σατανᾶ. Ἐπιστάτης ἀπάνου στὸ χτίσιμο ἐστάθηκε ἓνας περίφημος τζινιέρης* ἀπὸ τὸ Γαλαξίδι, Νικολὸν Καρούλην τὸν ἐλέγασι, ποὺ εἶδε κόσμον πολὺν καὶ ἐστάθηκε στὴν δούλεψη τῆς Φραγγίας. Καὶ ἀφοῦ ἐχτίσθηκε τὸ μοναστήρι τοῦ Σωτῆρος, τὸ

Χρονικό τοῦ Γαλαξειδίου

ἐπλούτισε ὁ δέσποτας Κύρ Μιχαήλ μὲ πολλὰ βασι-
λικά καὶ ἀνεχτίμητα δῶρα, μανάλια ἀπὸ βασιλικὸ
χάλκωμα, καντήλια ἀσημένια καὶ μαλαματένια καὶ
κολόνες ἀπὸ μάρμαρο περίφημο καὶ κάτασπρο. Καὶ
διὰ τοῦτο μνημονεύεται τὸ ὄνομα τοῦ Κύρ Μιχαήλ
σὲ ὅλες τὲς λειτουργίες, καθημερινὲς καὶ ἐπίσημες,
ἔστοντας καὶ τὸ ὄνομά του γραμμένο σὲ μία κολόνα
μαρμαρένια, πού εἶναι ἐμπρὸς στὸ νάρθηκα. /

δ'

Σ' ἐκείνους τοὺς χρόνους ἐπήρασι οἱ Φράγγοι τὴν ἐξασκουμένη Κωνσταντινόπολη καὶ ἐπῆρε καθένας στὸ μερίδι του χῶρες καὶ βιλαέτια περίσσα. Καὶ ἕνας ἀπὸ τὴ Σαλονίκη Φράγγος βασιλέας ἐπῆρε καὶ τὸ Σάλονα, χώρα παμπάλαια καὶ ἐξακουστή στῶν Ἑλλήνων τὸν καιρό, καὶ ἀπὸ ἐτότες λέγεται Σάλονα λεγόμενη ἀλλέως προτήτερα. Αὐτός γοῦν ὁ Φράγγος ἐπῆρε καὶ τὰ νησόπουλα τοῦ Γαλαξειδίου, πού ἦτανε μερικές φαμίλιες, ἀπομεινάρια ἀπὸ τὸν καιρό τῆς καταδρομῆς, καὶ ἠθέλησε νὰ κουρσέψη καὶ παρέκει. Ἐτότες γοῦν ὁ δεσπότης Μιχαὴλ ἐσύναξε φουσάτα καὶ παίρνοντας καὶ τοὺς Γαλαξειδιῶτες ἐπῆγαν στὸ Σάλονα. Καὶ ἔγινε ἀμάχη φοβερή καὶ σκοτωμός καὶ ἐνικηθήκασι οἱ Φράγγοι καὶ ἄλλοι ἐσκοτωθήκασι, ἄλλοι ἐπιασθήκασι σκλάβοι. Ἐτότες ἐσκοτώθηκε καὶ ὁ αὐθέντης τοῦ Σαλόνου ὁ Φράγγος, Κόντος λεγόμενος. Ἐτότες ἐπήρασι οἱ Γαλαξειδιῶτες καὶ τὰ νησόπουλα ἀπὸ τοὺς Φράγγους, διώχνοντάς τους.

Εἰς ἔτος... ἦρθανε πάλε στὸ Γαλαξειδί, πού ἦτανε ὅλο μὲ λόγγους καὶ κλαρία καὶ ρουμάνια σκεπασμένο, οἱ Γαλαξειδιῶτες, ἔστοντας τόσα χρόνια νὰ γυρίζουνε στὰ βουνὰ καὶ στὲς σπηλιές. Ἐκάμανε καὶ

μερικὰ μικρὰ πλεούμενα διὰ νὰ κουβαλοῦν σιταριές* καὶ πραγματεῖες μέσα στὸν κόρφο, κάμοντας καὶ ἓνα μικρὸ ἐμπόριο. Καὶ ὕστερα ἀπὸ κάμποσα χρόνια αὐξήσασι τὰ καράβια καὶ εἶχασι μία φλότα καλού-τζικη, διατὶ ἦτανε πάντα δομένοι / στὴ θάλασσα καὶ ἀπὸ τὸ πέλαγο ἐζούσανε, γιὰτὶ ὁ τόπος δὲν ἔβγαινε [πολλὰ μασούλια*] εἰς γεννήματα, ὄσπρια, καὶ κάθε λογιῆς [τρογούμενα]· καὶ [τὸν χειμῶνα] μὴ ταξειδεύοντας τὴν θάλασσαν ἐκαλλιεργούσανε τὰ κτήματα, ὅπου εἶχασι. Ἐτότες γοῦν αὐθέντη εἶχασι τὸν Κύρ Ἐμμανουήλ, ἀδελφὸν τοῦ Κύρ Μιχαήλ. Αὐτὸς γοῦν ὁ Κύρ Ἐμμανουήλ, ἔστοντας δαιμονισμένο πνεῦμα, ὅλο ἐγύρευε νὰ ἀρπάξῃ χῶρες. Καὶ συνάζοντας φου-σάτα διαλεχτά, τὰ καλλίτερα τῆς Ρούμελης, ἐπῆρε τὰ ἐμπρὸς καὶ παίρνοντας τὴ Θεσσαλονίκη ἔφτασε ἕως τὸ Βυζάντιον. Καὶ ὁ Φράγγος βασιλέας ἐβγήκε νὰ τὸν πολεμήσῃ καὶ ἐσκοτώθηκε εἰς μία ἀμάχη. Καὶ ὁ Κύρ Ἐμμανουήλ, παίρνοντας πολλὰ καὶ ἀμέτρητα δῶρα ἀπὸ τοὺς Φράγγους, ἔπαυσε τὸν [πόλεμον]. Ἐτότε ἐδιάλυσε τὸ φουσάτο καὶ τοῦ ἐμοίρασε πολλὰ χαρίσματα καὶ σὲ μερικοὺς ἔδωκε χῶρες. Ἐτότες, ἔστοντας νὰ εἶχε στὸ φουσάτο του καὶ διακόσιους πενήντα Γαλαξειδιῶτες, ποὺ ἐδείξασι μεγάλη ἀνδρεία καὶ τάξη, τοὺς ἐχάρισε πολλὰ δῶρα, χαρίζοντάς του ὥστε νὰ μὴ πλερώνη τὸ Γαλαξειδί κανένα δόσιμο εἰς τὸν Κύρ Ἐμμανουήλ, καὶ μόνον αὐθέντης τους νὰ λέγεται καὶ ὅταν φουσατεύῃ νὰ τὸν ἀκολουθᾶνε.

Ἔστοντας [γοῦν] καὶ ν' ἀποθάνη ὁ Κῦρ Ἐμμανουήλ ἐπῆρε τὴν αὐθεντεῖαν ὁ ἀδελφός (του) Κῦρ Μιχαήλ. Καὶ ὕστερα, πεθαίνοντας ὁ Κῦρ Μιχαήλ, ἐπῆρε τὴν αὐθεντεῖαν τοῦ δεσποτάτου ὁ υἱός του Κῦρ Ἰωάννης. Καὶ ἔχοντας / στὴ Νεόπατρα τὴν πρωτεύουσάν του, ἐμάζωξε φουσάτα καὶ ἐσηκώθηκε, λέγοντας πὼς δὲν γνωρίζει τὴν αὐθεντεῖαν τοῦ βασιλέως, ἔχοντας ἐδική του αὐθεντεῖαν. Καὶ ὁ βασιλέας, ἔστοντας καὶ νὰ μάθη τὰ μαντάτα, ἔστειλε καταπάνου του φουσάτα μὲ τοὺς καλλίτερους κεφαλάδες. Καὶ ὁ Κῦρ Ἰωάννης ἐβγήκε εἰς πόλεμο καὶ ἐνίκησε τοὺς ἐχθρούς του. Καὶ ὁ βασιλέας, μαθαίνοντας τὸ κακό μαντάτο, ἔστειλε καταπάνου του ἄλλα φουσάτα καλλίτερα μὲ τοὺς διαλεγμένους περιφημότερους κεφαλάδες. Καὶ ὁ Κῦρ Ἰωάννης ἔστειλε παραγγελίες καὶ μπουλετιά*, παρακαλώντας μὲ τὰ δάκρυα στὰ μάτια τοὺς Γαλαξειδιῶτες καὶ Λιδορικιῶτες καὶ ἄλλους νὰ τρέξουνε σὲ βοήθειά του, καὶ αὐτὸς δὰ τοὺς πλερώση μὲ τὸ παραπάνου. Καὶ ἐδράμασι διακόσιοι Γαλαξειδιῶτες καὶ διακόσιοι Λιδορικιῶτες καὶ διακόσιοι ἀπὸ ἄλλα χωρία, οἱ πλέον διαλεχτοὶ καὶ ἀντρεϊότερα παλληκάρια μὲ ἀπόφαση νὰ ζήσουνε ἢ νὰ πεθάνουνε. Καὶ ἦρθασι γοργὸν σὲ βοήθεια. Καὶ ὁ Κῦρ Ἰωάννης βλέποντάς τους πολὺ ἐχάρηκε καὶ ἐπῆρε θάρρο. Καὶ τὴν ἄλλη ἡμέρα ἐπιάστηκε φοβερὴ ἀμάχη κάτω στὸ ποτάμι τοῦ Ζητουνίου καὶ ἐσκοτωθή/κασι πολλοὶ ἀπὸ τὲς δύο μεριές. Καὶ [ὕστερα ἀπὸ] τὸ ἀπόγευμα ἐξανα-

πιάστηκε ὁ πόλεμος καὶ οἱ Γαλαξειδιῶτες πρῶτοι ξεσπαθωμένοι ἐκάμασι γιουρούσι, θαρρώντας πὼς θὰ τοὺς ἀκολουθήσουνε καὶ ἄλλοι. Μονάχα οἱ Λιδορικιῶτες τοὺς ἀκολουθήσανε καὶ οἱ ἄλλοι, οἱ πανάπιστοι καὶ δολεροί, τοὺς ἀφήκασι τραβώντας χέρι καὶ μὴ τρέχοντας σὲ βοήθεια, καθὼς ἐμπροσθήτερα μὲ ὄρκους φοβεροὺς εἶχασι ἀποφασισμένα νὰ κάμουσι. Καὶ οἱ Γαλαξειδιῶτες, ἔστοντας καὶ νὰ μείνουν μονάχοι καὶ μὴ ἡμπορώντας νὰ γυρίσουσι πίσω, ἐτραβήξασι τὰ σπαθιά καὶ ἐπέσσασι μέσα στὸ βασιλικὸ στρατεύμα. Καὶ ἐγένηκε ταραχὴ μεγάλη καὶ πόλεμος φοβερός, ποὺ ἐγέμωσε ὁ κάμπος ἀπὸ κουφάρια. Καὶ οἱ Γαλαξειδιῶτες μαζί μὲ πενήντας Λιδορικιῶτες ἐσκοτωθήκασι ὅλοι τιμημένα μὲ τὸ σπαθὶ στὸ χέρι καὶ κανένας δὲν ἐκαταδέχθηκε νὰ μείνη ζωντανὸς καὶ τὸν πιάσουσι σκλάβον. Καὶ ἔτσι γοῦν ἐχαλασθήκασι τὰ παλληκάρια ἀπὸ τὸ Γαλαξειδί διὰ τὴν προδοσιὰ καὶ ἀντιχριστιανικὸ φέριμο τῶν συντρόφων, ποὺ τόσο ἄνανδρα τοὺς ἐπαραδώσασι στοῦ ἐχθροῦ τὰ χέρια. Ἐσκοτωθήκασι καὶ ἀπὸ τὰ βασιλικά φουσάτα / ἄνθρωποι ἀμέτρητοι, ποὺ ἐγεμίσανε οἱ κάμποι ἀπὸ κουφάρια. Καὶ θαρρεύοντας μὲ αὐτὴ τὴν νίκη, τὰ βασιλικά στρατεύματα ὕστερα ἐπέσσασι καταπάνου στὰ φουσάτα τοῦ Κύρ Ἰωάννη, τὰ ἐτζακίσασι καὶ ἐκατανικήσασι, σκοτώνοντας καὶ πιάνοντας σκλάβους περίσσοις. Καὶ αὐτὸς ὁ Κύρ Ἰωάννης μὲ πολὺ κίνδυνο ἡμπόρεσε νὰ ξεφύγη καβαλικεύοντας ἄλογον γοργόν.

Ἐπειτα γοῦν περνώντας χρόνια πολλά, ἦρθασιν γραφεὺς καὶ χρυσόβουλλα ἀπὸ τὸ χέρι τοῦ βασιλέα, λέγοντας πὺς κουρσάροι περίσσοι καὶ φοβεροί, πὺ τοὺς ἐλέγασιν Ταραγονάτες, μὲ ἄρματα καὶ φουσάτα διαλεχτὰ ἦρθασιν νὰ ἐπάρουσι τὲς χῶρες τοῦ βασιλέα. [Καὶ ὁ] βασιλέας, ἔστοντας καὶ νὰ πάρη σὲ μεγάλο φόβο [αὐτοὺς τοὺς πει]ράτες, ἔστειλε γραφεὺς καὶ μπουλετιὰ σὲ ὅλες τὲς χῶρες Ρούμελης καὶ Μορέως, παραγγέλλοντας νὰ ἀρματωθοῦσι ὅλοι γέροι καὶ νέοι καὶ νὰ ἔρθουσι βιαστικὰ καταπάνου στοὺς κουρσάρους. Καὶ ὅποια χώρα ἀκούσει τοὺς βασιλικοὺς ὀρισμοὺς [καὶ βα]στάξει ἄρματα στοὺς Ταραγονάτες νὰ μὴ πλερώνη κανένα δόσιμο καὶ νὰ κυβερνιέται ἀπὸ κεφαλιῶ της, παίρνοντας πολλὰ χαρίσματα βασιλικά καὶ χάρες καὶ δωρεές. Καὶ ὅλοι ἀκούσασιν τοὺς βασιλικοὺς ὀρισμοὺς καὶ ἀρματωθήκασιν ἕως τρεῖς χιλιάδες ψυχομέτρι, Ἐπαχτίτες, Γαλαξειδιῶτες, Λιδορικιῶτες καὶ ἄλλοι χωριανοὶ καὶ ἐδράμασιν καταπάνου στοὺς κουρσάρους. Καὶ ἐρχάμενοι στὸ κάμπο τοῦ Ζητουνίου, δὲν ἐσυμφωνήσασιν διὰ τοὺς κεφαλάδες καὶ ὑβρισθήκασιν ἀδιάντροπα καὶ ἔπειτα ἐσκορπισθήκασιν καὶ ὀλίγον ἔλειψε νὰ ἔρθουνε στὰ χέρια. Καὶ οἱ Γαλαξειδιῶτες ἐπήγασιν στὴ δούλεψη τοῦ Κύρ Ἀνδρέα, πὺ ἦτανε ἕνας ἀπὸ τοὺς πρώτους κεφαλάδες τοῦ βασιλέα, καὶ ἐκάμασιν δύο πολέμους καλοὺς σκοτώνοντας περισσοὺς κουρσάρους. Καὶ ἔπειτα ἐσκορπιστήκασιν καὶ ἦρθασιν στὸ Γαλαξίδι μὲ πολλὰ δῶρα τοῦ Κύρ Ἀνδρῆκου. Καὶ

Χρονικό τοῦ Γαλαξειδίου

Ἕστερα οἱ κουρσάροι, διὰ τὴν ἀσυμφωνίαν καὶ τὰς διχόνοιες τῶν Γραικῶν, ἀνεμπόδιστα ἐμπήκασι καὶ ἐσκλαβώσασι χῶρες περίσσεες καὶ τὸ Σάλονα.

ε΄

Περνώντας καιρὸς κάμποσος, ἦρθασι οἱ Τοῦρκοι καὶ ἐπήρασι ἀπὸ [σπ]αδίου στήν αὐθεντεία τους ὅλη τὴ Ρούμελη, ἄλλη μὲ πόλεμο καὶ ἄλλη μὲ δίχως ἀμάχη. Ἐτότες γοῦν ἐπήρασι τὸ Ζητούνι. Στὸ Σάλονα ἦταν ἓνας Φράγγος αὐθέντης, Κόντος τὸ παράνομα, κατὰ πολλὰ κακὸς ἄνθρωπος, κλέφτης, ἀρπαγὸς καὶ κακό[τροπ]ος, καὶ ἐξεγύμνωνε καὶ ἔδερνε καὶ ἐβασάνιζε μὲ ἀγγαρεῖες καὶ βασανίσματα τοὺς Σαλονίτες. Καὶ τελευταῖον μαθαίνοντας τὸ πὼς ὁ δεσπότης Σαλόνου Σεραφεῖμ εἶχε πολλὰ πλούτια καὶ μία ἀνεψιὰ ὠραιότατη, βουλὴν ἐπῆρε νὰ τὴν πάρη στὸ παλάτι του, παίρνοντας ὕστερα καὶ τὰ πλούτια τοῦ δεσπότη Σεραφεῖμ. Καὶ ὁ δεσπότης, μαθαίνοντας τὸ ἄρπαγμα τῆς ἀνεψιᾶς του, ἐσήκωσε μὲ λόγους τοὺς Σαλονίτες ἐναντίο τοῦ τύραννου. Καὶ ἔγραψε στοὺς Τούρκους νὰ ἔρθου/σι νὰ τοὺς ἐπαραδώσουσι στὰ χέρια τους τὸ Σάλονα, λέγοντας καλλίτερα νὰ δουλεύωμε Τούρκους παρὰ Φράγγους. Καὶ ὁ Κόντος, μαθαίνοντας τὸ πὼς τὸ ἀσκέρι τῶν Τούρκων ἔρχεται καταπάνου του, ἐκλείσθηκε στὸ κάστρο μὲ τοὺς ἐδικοὺς του διὰ νὰ βαστάξῃ πόλεμο· καὶ ὁ πανάπιστος διὰ πείσμα ἔσφαξε τὴν ἀνεψιὰ τοῦ

Χρονικό του Γαλαξειδίου

δεσπότη, φοβερίζοντας, ἄν γλύση, νὰ ἐκδικηθῆ παραδειγματικά. Καὶ ἐρχάμενοι οἱ Τοῦρκοι ἐπήρασι τὸ Σάλονα· καὶ ἓνας Σαλονίτης, ποὺ ἦτανε στὸ κάστρο, ἔσφαξε τὸν Κόντο καὶ παίρνοντας τὸ κεφάλι του τὸ ἐπαρουσίασε στὸν αὐθέντη τῶν Τουρκῶν καὶ λαβαίνοντάς το ὁ αὐθέντης τοῦ ἔδωκε πολλὰ χαρίσματα καὶ ὕστερα τὸ ἐπέταξε μὲ καταφρόνηση ποδοπατώντας το. Ἐπήρασι γοῦν οἱ Τοῦρκοι ὅλους τοὺς Φράγγους σκλάβους. Καὶ τῆ γυναίκα τοῦ Κόντου ἐπαράδωκε ὁ αὐθέντης στὸ ἀσκέρι νὰ τὴν ἐξεντροπιάσῃ· καὶ τῆ θυγατέρα του, ποὺ ἦτανε εὐμορφότατη κόρη, τὴν ἐκράτησε διὰ λόγου του. Ἀναχωρώντας ὁ ἄρχοντας τῶν Τουρκῶν ἄφησε στὸ Σάλονα στὸ ποδαρικό του ἀντιπρόσωπο ἓνα ἀπὸ τοὺς κεφαλάδες, ποὺ τὸν ἐλέγασι Μουράτ-μπεη. Καὶ αὐτὸς ὁ Μουράτ-μπεης ἐσήκωσε κεφάλι θέλοντας νὰ γένη αὐτοκέφαλος αὐθέντης. Καὶ ὁ ἄρχοντας τῶν Τουρκῶν μαθαίνοντας τέτοια παράξενα μαντάτα ἐγύρισε καταπάνου του μὲ πολλὰ φουσάτα καὶ τὸν ἔπιασε ζωντανὸ καὶ τοῦ ἔκοψε τὸ κεφάλι. Καὶ τῆ φαμίλια του τὴν ἔδιωξε σ' ἓνα χωριό, ποὺ εἶναι κοντὰ στὸ Σάλονα, καὶ ἀπὸ ἐτότες τὸ χωριὸ ἐκεῖνο λέγεται Σεργούνι, ὡσὰν / νὰ λέμε ἐξορία, βάλλοντας καὶ ἄλλον ἄρχοντα στὸ Σάλονα.

Ἐτότες ὁ Κύρ Παλαιολόγος, ἔστοντας αὐθέντης τοῦ Μορέως, ἐβουλήθηκε νὰ διώξῃ τοὺς Τούρκους καὶ ἐβγαίνοντας ἀπὸ τὰ Ἑξαμίλια ἐπῆρε ὅλα τὰ χωρία στὸ μέρος του καὶ ἦρθε καταπάνου στὸ

Σάλονα. Καὶ ἔγινε φοβερὴ ἀμάχη καὶ οἱ Τοῦρκοι νικηθῆκασι καὶ ἐχάλασθήκασι μαζί με τὸν μπέη τους. Καὶ ὁ Κύρ Παλαιολόγος ἐξουσίαζε τὸ Σάλονα, τὸ Λιδορίκι, Γαλαξειδί καὶ ἄλλα ἀχαμνότερα χωρία. Μαθαίνοντας αὐτὰ τὰ κακὰ μαντάτα ὁ μπέης τοῦ Ζητουνίου ἐξεκίνησε καταπάνου του με ἀμέτρητο ἀσκέρι, καὶ ὁ Κύρ Παλαιολόγος μὴν ἠμπορώντας νὰ ἐξανααντίσση, ἔφυγε γοργὸν καὶ ἐκλείσθηκε στὸ Ξαμίλι, πὸ ἦταν καστρογυρισμένο. Καὶ ἐτότες, ἔστοντας ἀδύνατος νὰ βαστάξη τὲς χῶρες, ἐπούλησε τὸ Σάλονα, τὸ Γαλαξειδί, τὸ Λιδορίκι καὶ τὴ Βετρινίτζα εἰς κάτι Φραγγοπαπάδες, πὸ ἐλέγοντο ἀδελφάτο τῆς Ἱερουσαλήμ, πὸ εἶχανε ἄρματα καὶ πλεούμενα καλά. Καὶ οἱ Φραγγοπαπάδες ἦρθανε με τρεῖς γαλιότες ἀρματωμένες γιὰ νὰ πάρουν στήν αὐθεντεία τους τὰ μέρη. Καὶ φοβούμενοι τοὺς Τούρκους, ἦρθασι στὸ Γαλαξειδί καὶ με χίλιες παράκλησεις, ὄρκους καὶ ταξίματα τοὺς ἔδωκαν οἱ Γαλαξειδιῶτες δύο νησιά, τοῦ Ἁγίου Κωνσταντίνου καὶ Ἁγίου Δημητρίου, με τὴν ὑπό[σχεση...] τῶν Τουρκῶν, / καὶ νὰ ἐπάρουνε τὸ Σάλονα καὶ τὰ ἄλλα χωρία, πὸ ξαγοράσασι ἀπὸ τὸν Κύρ Παλαιολόγο. Ἐτότες ἐχτίσασι διὰ δωρεὰ καὶ χάρισμα μία ἐκκλησία στὸ Γαλαξειδί με ἔξοδα τοῦ ἀδελφάτου. Καὶ ὄνομα τῆς ἐβάλασι Ἅγιος Ἰωάννης τῶν Ἱεροσολύμων καὶ ὕστερα οἱ Γαλαξειδιῶτες τὴν ἐξαναονομάσασι Παντελεήμονα διὰ τὴν συμφωνία τοῦ ὀνόματος. Καὶ τὸ ἀδελφάτο, ἀφοῦ ἐκάθησε στὰ νησιά γ' μῆνες καὶ

εἶδε πὼς δὲν ἤμποροῦσε νὰ κάνη τίποτες, μήτε νὰ ἐπάρουσι καὶ τὲς χῶρες ἀπὸ τοὺς Τούρκους, ἐμισέ-
ψασι χολιασμένοι χάνοντας καὶ κάμποσα φλωρία,
ποὺ τοὺς ἐφάγασι οἱ Λιδορικιῶτες καὶ
Βιτρινιτζιῶτες. Καὶ ἀκούσατε. Ἐρχάμενοι κρυφὰ
ἐπέσσασι σὲ κουβέντα μὲ τοὺς [Λιδορι]κιῶτες νὰ
ἐσφάζουσι τοὺς Τούρκους σηκώνοντας καὶ παντιέρα
ρεμπελίας. Καὶ διὰ τοῦτο μὲ μεγάλη χαρὰ τοὺς
ἔδωκε τὸ ἀδελφάτο χρήματα καὶ φλωρία διὰ νὰ
κάμουςι τὴ ρεμπελία. Καὶ οἱ Λιδορικιῶτες γελώντας
τοὺς Φράγγους τοὺς ἐπήρασι καὶ ἄλλα φλωρία, τάχα
πὼς θὰ τὰ μεράσουνε καὶ στοὺς Βιτρινιτζιῶτες καὶ
στὰ ἄλλα χωρία διὰ νὰ σηκωθῇ τὸ ρεμπελιὸ σύμφω-
να σὲ πολλὰ μέρη καὶ νὰ ἐπετύχη. Καὶ ἐκάμασι
ὄρκους. Καὶ ἀπερνώντας κάμποσος καιρός, οἱ
Λιδορικιῶτες μήτε ἐκινούσανε τὸ πόδι· καὶ τὸ ἀδελ-
φάτο τοὺς ἐπαράγγειλε νὰ θυμηθοῦν τοὺς ὄρκους.
Καὶ οἱ Λιδορικιῶτες γελών/τας τοὺς ἐπαραγγείλασι
πὼς νὰ μὴ τοὺς πειράζουνε, διατὶ θὰ τοὺς προδώ-
σουνε στοὺς Τούρκους. Καὶ τὸν ὄρκο ποὺ ἐκάμασι
δὲν πιάνεται, διατὶ οἱ Φράγγοι δὲν πιστεύουνε
ἀληθινὸ Χριστὸ καὶ εἶναι Ἀντίχριστοι καὶ ὅποιος
τοὺς ἐγελάσει θὰ εἶναι συχωρεμένος ἀπὸ τὸν Θεό.
Καὶ ἔτζι τοὺς ἐφάγασι τὰ φλωρία οἱ Λιδορικιῶτες
μασκαρεύοντάς τους καὶ ὕστερα. Ἄλλὰ τέτοιοι κου-
τοὶ ποὺ εἶναι οἱ Φράγγοι, τέτοια καὶ χερότερα
ἔπρεπε νὰ πάθουσι.

Ἐξουσιάζοντας ἓνας Τοῦρκος, Πριλεμπὲς τὸν

ἐλέγασι, τὸ Λιδορῖκι, τὸ Γαλαξειδί καὶ τὰ ἄλλα χωρία καὶ τὴν χώρα τοῦ Ἐπάχτου, ἐγενέθηκε στὸ ἀναμεταξὺ μία διχόνοια σὲ Ρωμαίους καὶ Τούρκους καὶ ἐσηκώσασι οἱ Ρωμαῖοι ἄρματα στοὺς Τούρκους καὶ ἐσκοτώσασι καμπόσους ζορπάδες,* πὺ δὲν εἶχασι βασταμὸ διὰ τὲς κακὲς τοὺς πράξεις καὶ φερσίματα. Καὶ ἔστοντας νὰ ἔρθουσι πολλὰ ἀσκέρια Τουρκῶν καταπάνου τοὺς, οἱ Λιδορικιῶτες καὶ καμπόσοι Σαλονίτες ἐδράμασι στὸ Γαλαξειδί καὶ ἐπαρακαλέσασι τοὺς Γαλαξειδιῶτες, πὺ εἶχασι πλεούμενα, νὰ ἐμποῦσι στὰ πλεούμενα καὶ νὰ μισέψουσι στῆς Φραγγιᾶς τὰ μέρη, φεύγοντας τοὺς Τούρκους. Καὶ

ἐκεῖ πού ἐλογαριάζασι ἐτοῦτα, ἦρθε ἕνα μπουγιουρντί μπουλετι* ἀπὸ τὸν ἄρχοντα τοῦ Σαλόνου, τὸν Τοῦρκον, πού τοὺς ἔλεγε τὸ πὼς δὲν θὰ πειράξῃ στὸ τίποτα μήτε τοὺς Σαλονίτες, μήτε τοὺς Γαλαξειδιῶτες, μήτε τοὺς Λιδορικιῶτες, μονάχα νὰ γυρίσουνε στὰ γονικά τους. Καὶ αὐτοί, ἔστοντας καὶ νὰ ἔχουσι φόβο ἀπιστιᾶς, ἐστείλασι ἕνα Γαλαξειδιῶτη, τὸν καπετὰν Γιαννάκη Καβάσιλα, / πού ἦτανε ἕνας πολὺ προκομμένος ἄνθρωπος, λαλώντας πολλὰ ἄφοβα καὶ σκεφτικά. Καὶ ἐπῆγε στὸ Σάλονα ἀπὸ μέρους Γαλαξειδιῶτων, Σαλονίτων καὶ ἄλλωνῶν διὰ νὰ κάμῃ τὲς συμφωνίες μὲ ὄρκους τρομεροῦς. Καὶ αὐτός, παίρνοντας πολλὰ δῶρα, ἐπῆγε στὸ Σάλονα καὶ ἐπαρουσιάσθηκε στὸν ἄρχοντα τῶν Τουρκῶν καὶ ἐσυντύχασι πολλὰ πράγματα. Καὶ ὁ μπέης τοὺς ἔκαμε ὄρκους στὸ κοράνι καὶ στὸ Μωχαμέτη, πού ἐπίστευε, τὸ πὼς νὰ εἶναι συχωρεμένοι καὶ ἀπείραχτοι καὶ νὰ γυρίσουνε στὰ γονικά τους καὶ νὰ τηράγουνε τὴ δουλειά τους. Καὶ ἔτσι ἐτελείωσε ἡ φέστα αὐτὴ μὲ χαρὲς καὶ ἐγλύσασι [ἀπὸ] τὸν τρομερὸ κίνδυνο, πού τοὺς ἐπερίμενε.

Παίρνοντας οἱ Τοῦρκοι τὸ Γαλαξείδι, τὸ εἶχανε στὴν αὐθεντεία τους καὶ τὸ ὄριζε ὁ μπέης, πού ἦτανε στὸ Σάλονα. Καὶ ὕστερα, μπλοκάροντας οἱ Τοῦρκοι τὸν Ἐπαχτο, πού τὸν εἶχασι οἱ Βενετζάνοι, ἦρθε ὁ μπέης καὶ ἐκάθησε στὸ Γαλαξείδι. Αὐτὸς γοῦν ὁ μπέης, τὸν ἐλέγασι Χατζή-Μπαμπᾶ καὶ ἦτανε καλὸς ἄνθρωπος. Καὶ ἔστοντας αὐτὸς ὁ μπέης νὰ θέλῃ νὰ

χτίση τζαμί καὶ μιναρέ, πολὺ ἐκακοφάνηκε στοὺς Γαλαξειδιῶτες, μὴ θέλοντας νὰ ἔχουνε τζαμί κοντὰ στὲς ἐκκλησίες. Καὶ μὲ χίλιες παρακάλεσες, ταξίματα καὶ δοσίματα ἐκαταφέρασι τὸ Χατζή-Μπαμπᾶ νὰ μὴ χτίση τζαμί καὶ μιναρέ. Καὶ ὁ μπέης παίρνοντας καὶ πολλὰ χρήμα/τα, δὲν ἔχτισε τζαμί καὶ μιναρέ. Ἔμεινε γοῦν ὁ μπέης αὐτὸς τέσσερα χρόνια στὸ Γαλαξείδι, καὶ ἀπὸ μία βαρεῖα ἀρρώστια ἐπέθανε. Καὶ οἱ Γαλαξειδιῶτες πολὺ τὸν ἐλυπηθήκασιν κατάκαρδα καὶ τὸν ἐδάψασιν μὲ παράταξες, ὡσὰν νὰ ἦτανε Χριστιανός, ἔστοντας καὶ νὰ εἶναι καλὸς ἄνθρωπος. Καὶ ὕστερα ἐστάλθηκε ἓνας ἄλλος μπέης, πολλὰ κακὸς ἄνθρωπος. Καὶ μάχοντας τοὺς χριστιανούς, καὶ ἔπαιρνε καὶ ἔδερνε καὶ ὕβριζε τὴν πίστη καὶ τὸ Χριστό, ὅπου νὰ ἐστεκότανε. Καὶ μένοντας δύο χρόνια, ἦρθε φερμάνι νὰ πηγαίνη στὸ μπλόκο τοῦ Ἐπάχτου. Καὶ ἐκεῖ μία μπάλα θεοτικὴ τὸν ἐσκότωσε, γιὰτὶ ἦτανε πολλὰ κακὸς ἄνθρωπος, ἐχθρεύοντας τοὺς Χριστιανούς. Καὶ ἦρθε ἄλλος μπέης, πὺ τὸν ἐλέγασιν Ἰζαρμπέη, πολλὰ καλὸς ἄνθρωπος, καὶ αὐτὸς ἔφκιασε μὲ ἐδικὰ του ἔξοδα τὸ κανάλιο τὸ λιθαρένιο, πὺ κατεβαίνει ὑπὸ τὸ μετόχι τῆς Ἁγίας Τριάδος τὸ γλυκὸ νερὸ ἕως τ' ἀμπέλια. Καὶ ἔφκιασε καὶ μία βρύση, πὺ φαίνεται ἀκόμα τὸ ὄνομά του μὲ τούρκικα γράμματα καὶ ρωμέικα, λέγοντας: «Αὐτὴ τὴν βρύση τὴν ἔφκιασε μὲ ἐδικὲς του ἐξόδεψες ὁ Ἰζάρ μπέης, γιὰ σεμπάπι* τῶν γονικῶν του· καὶ ὁποῖος στρατοκόπος πίνει διψασμένος νὰ

Χρονικό τοῦ Γαλαξειδίου

τὸν συγχωρὰ μνημονεύοντάς τον· ἀφβ', μῆνας Γενάρης κδ'». Καὶ ἔμεινε γοῦν ὁ Ἰζάρ μπέης αὐθέντης στὸ Γαλαξείδι, αὐθεντεύοντας καὶ τὸ Σάλονα καὶ τὸ Λιδορίκι καὶ μέρος ἀπὸ τὸ Βενέτικο. Καὶ ὕστερα, παίρονον/τας οἱ Τοῦρκοι τὸν Ἐπαχτο, ἦρθε προσταγὴ βασιλικὴ νὰ σηκωθῇ ὁ μπέης ἀπὸ τὸ Γαλαξείδι καὶ νὰ παγαίνῃ στὸ Σάλονα. Καὶ ἔτσι ὁ Ἰζάρ μπέης ἐπῆγε στὸ Σάλονα καὶ ἐλυπηθήκασι πολλὰ οἱ Γαλαξειδιῶτες, γιατί ἦτανε ἕνας καλὸς ἄνθρωπος. Καὶ δὲν ἔμεινε Τοῦρκος κανένας στὸ Γαλαξείδι· μονάχα κάθε χρόνο ἐρχόντασι τρεῖς Τοῦρκοι καὶ ἐμαζώνασι τὸ χαράτζι, πὸ τὸ Γαλαξείδι ἐπλέρωνε, καθὼς καὶ τὴν σήμερα γένηται.

στ΄

Ἐκεῖ ποὺ διηγᾶμαι, θὰ σᾶς-ε πῶ καὶ ἓνα κακό, ποὺ ἐγενέθηκε μὲ ἀπιστία τῶν Φραγγῶν, ποὺ πάντα πολεμᾶνε τὴ ρωμέικη πίστη. Ἔστοντας οἱ Φράγγοι νὰ νικήσουνε τὴν τούρκικη ἀρμάτα, ἐπαραγγείλασι σὲ οὐλοὺς τοὺς Χριστιανούς, πὼς νὰ σηκώσουνε ἄρματα κατὰ τοὺς Τούρκους καὶ αὐτοὶ θὰ τοὺς συντρέξουνε. Ἀκούοντας γοῦν τέτοια παρηγορητικὰ λόγια, οἱ Χριστιανοὶ μὲ μεγάλη χαρὰ καὶ πολὺ κρυφὰ ἐτοιμασθήκασι γιὰ νὰ βαρέσουνε τοὺς Τούρκους. Ἦρθασι γοῦν πολλοὶ Μοραῖτες στὸ Γαλαξειδί καὶ μέσα στὴν ἐκκλησία τοῦ Ἁγίου Παντελεήμονος ἐκάμασι μὲ τοὺς Γαλαξειδιῶτες τὲς συμφωνίες μὲ ὄρκο γιὰ νὰ σηκωθοῦνε τὴν ἴδια ἡμέρα. Καὶ οἱ Λιδορικιῶτες τὸ ἐπαραδεχθήκασι καὶ οἱ Σαλονίτες, ὅσοι ἦρθασι κρυφὰ στὸ Γαλαξειδί, καὶ ἐμείνασι σύμφωνοι, πὼς ἄλλοι τῆς στεριᾶς καὶ ἄλλοι τοῦ πελάγου νὰ βαρέσουνε τοὺς Τούρκους, λέοντας «ἢ νὰ πεθά-νωμε ἢ νὰ ξεσκλα/βωθοῦμε· καὶ ὅποιος μετανοιώσει ἢ προδώσει αὐτὰ ποὺ εἶπαμε νὰ μὴν ἰδῆ Θεοῦ πρόσωπο». Καὶ ἐβάλανε οὐλοὶ τὰ χέρια ἀπάνου στὲς εἰκόνες καὶ ἐποίκασι φοβεροὺς ὄρκους... συμφωνημένος καιρός, ἓνας Βοστιτζ[άνος] [ἐπρόδω]κε τὸ μυστικὸ στοὺς Τούρκους... ἐβάλανε χάπι· καὶ ἐκεῖ μὲ

ἀδιήγη[τη...;] τοὺς ἐσκοτώσασι μὲ σπαθιά καὶ πιστο-
λιές, βιάζοντάς τους νὰ μαρτυρήσουνε τοὺς συντρό-
φους. Καὶ ὅσοι Μοραῖτες ἐγλύσασι, ἐπήγασι στὴν
Μάνη καὶ ἐκεῖ ἐσηκώσασι σεφέρι, σφάζοντας τοὺς
Τούρκους. Τρεῖς Μοραῖτες ἐρχάμενοι κρυφὰ στὸ
Γαλαξειδί, ἀφηγηθήκασι τὰ τρεχάμενα καὶ τοὺς
ἐλέγασι νὰ σηκώσουνε σεφέρι. Καὶ οἱ Γαλαξειδιῶτες
ἐστείλασι γοργὸν τὴν νύχτα στὸ Λιδορῖκι, στὴν
Βιτρινίτζα καὶ στὸ Σάλονα παραγγέλλοντας στοὺς
συντρόφους τὰ μαντάτα. Καὶ ἦρθασιν οἱ
Λιδορῖκιῶτες, Βιτρινιτζῶτες στὸ Γαλαξειδί καὶ
ἀποφασίσασιν νὰ σηκώσουνε σεφέρι καὶ νὰ σκοτώ-
σουνε τοὺς Τούρκους, θαρρώντας καὶ στὴ βοήθεια
τῶν Φραγγῶν. Καὶ ἐμαζωχθήκασι τρεῖς χιλιάδες καὶ
ἐπήγασιν κατ[απάνω] στὸ Σάλονα, στέλνοντας
μαντατοφόρους νὰ σηκωθοῦνε καὶ οἱ ἄλλοι ἀπὸ τὸ
Βενέτικο. Καὶ ἀπόξω ἀπὸ τὸ Σάλονα ἤρσασιν τὸ
τούρκικο ἀσκέρι, πὺ μαθαίνοντας τὰ μαντάτα
ἐβγήκε νὰ τοὺς βαρέσῃ. Ἐκεῖ ἦρθασιν οἱ μαντατοφό-
ροι, τὸ πὼς ἀπὸ τὸ Βενέτικο κανένας δὲν σηκώνει
ἄρματα καὶ οἱ Φράγγοι πουθενὰ δὲν φαίνονται καὶ
πὼς τοὺς ἐγέλασασι / καὶ βοήθεια δὲν στέλνουνε.
Ἀκούοντας αὐτὰ τὰ μαντάτα, ἄλλοι ἐδειλιάσασι καὶ
ἐφύγασιν καὶ τὸ ἀσκέρι τῶν Ρωμαίων ἐδιαλύθηκε
ἄταχτα. Περνώντας δύο ἡμέρες, ἦρθασιν στὸ
Γαλαξειδί γράμματα ἀπὸ τὸ μπέη, τὸ πὼς τοὺς
συμπαδαίει καὶ νὰ ἔλθουνε στὸ Σάλονα οἱ κεφαλάδες
γιὰ νὰ εἴπουνε στὸ μπέη τὸ πὼς ἐγένηκε αὐτὸ τὸ

πραῖγμα, καὶ νὰ μὴν ἔχουνε κανένα φόβο καὶ τοὺς ἔβαλε ὄρκο τὸ σπαθὶ καὶ τὸ κεφάλι του. Οἱ γοῦν Γαλαξειδιῶτες ἐμπήκασι σὲ μεγάλη ἔννοια· καὶ ἐκεῖ ἦρθασι καὶ οἱ Λιδορικιῶτες καὶ τοὺς ἀφηγηθήκασι τὰ ἴδια. Ἐτότες ἀποφασίσασι νὰ πηγαίνουνσι στὸ Σάλονα, ὀλπίζοντας στοὺς ὄρκους τοῦ μπέη, τὸ πὼς δὲ θὰ τοὺς πειράξῃ. Ἐξεκινήσασι γοῦν εἰκοσιτρεῖς, οἱ πρῶτοι νοικοκυραῖοι Γαλαξειδιῶτες, μαζὶ μὲ τοὺς Βιτρινιτζῶτες καὶ Λιδορικιῶτες καὶ ἐπήγασι στὸ Σάλονα. Καὶ ὁ μπέης τοὺς ἐδέχτηκε μὲ τιμὲς καὶ χαρὰ ψεύτικη. Καὶ ἀφηγώντας τὸ πὼς ἐγελασθήκασι ἀπὸ τοὺς Φράγγους καὶ ἐσηκώσανε ἄρματα, μὰ κανένα κακὸ δὲν ἐκάμασι, ὁ μπέης τοὺς ἐσυχώρησε καὶ ἐσυβούλεψε νὰ εἶναι πάντα φρόνιμοι καὶ νὰ τηράγουν τὴ δουλειά τους καὶ τὸ πουργὸ σύνταχα νὰ μισέψουσι. Ἀκούσατε γοῦν τὸ τρομερὸ γέλασμα, πού τοὺς ἔκαμε ὁ μπέης καὶ τὸ μαρτυρικὸ τους θάνατο. Τὸ βράδυ ἐδιάταξε καὶ τοὺς ἐπιάσασι ἕνα ἕνα / καὶ τοὺς ἐδέσασι μὲ σίδερα καὶ τοὺς ἐβάλασι σὲ ἕνα σκοτεινὸ μπουντρούμι καὶ ἐκεῖ μὲ τὰ σπαθία τοὺς ἐσφάξασι οὐλοὺς, ὀγδοήντα χωρὶς νὰ λείπη κανένας. Καὶ ἕνας μονάχα ἀπὸ χωριὸ Βουνοχώρα, πού τὸν ἐλέγασι Δημήτρη Λυκοθανάση, ἔστοντας ἀνδρειωμένος ἄνθρωπος, ἔσπασε τὰ σίδερα καὶ ἀρπάζοντας τὸ σπαθὶ ἐνοῦ τζελάτη* ἔσφαξε δύο Τούρκους καὶ τὸν πορτιέρη καὶ τρέχοντας ὡσὰν ἐλάφι ἔγλυσε ἄπὸ τὸ μακελειό. Καὶ ὕστερα ἀπὸ πέντε ἡμέρες ἐρχάμενος στὸ χωριὸ του ἐπέθανε. Ἐσκοτωθήκασι γοῦν μὲ χίλια

Χρονικό τοῦ Γαλαξειδίου

βασανιστήρια οἱ ἄλλοι ὀγδοήντα, οἱ πρῶτοι κεφαλάρ-
δες καὶ τὰ ἀνδρειότερα παλληκάρια, μὲ ἀπιστιὰ
μεγάλῃ. Ἀκούσατε: εἴκοσι δύο Γαλαξειδιῶτες, τρεῖς
Βουνοχωρίτες, δύο Πεντεορίτες, τρεῖς
Ἄγιαθυμιῶτες, ἕνας Καλοπετριτζίτης, δέκα
Βιτρινιτζῶτες, τρεῖς Κισσελίτες, δύο Βιδαβίτες,
εἴκοσι Λιδορικιῶτες καὶ δέκα τέσσερες Σαλονίτες·
οὔλοι γιὰ τὴν πατρίδα καὶ τὴν θρησκεία, συμπαθη-
μένοι ἀπὸ ὅλες τὲς ἁμαρτίες!

ζ

Εἰς ἔτος αφπδ', σεισμὸς μέγας καὶ τρομερὸς ἐγκρέμνισε πολλὰ σπίτια στὸ Γαλαξείδι, Σάλονα, Λιδορίκι καὶ Ἐπαχτο. Ἐτότες γοῦν ἐπέσασι οὔλα τὰ κελλία τοῦ Μοναστηρίου τοῦ Σωτήρος καὶ ὡς ἐκ θαύματος ἢ ἐκκλησία δὲν ἔπεσε, οὔτε καὶ ἐσειίστηκεν, ἀλλὰ οὔτε καὶ πέτρα ἐρραγίστη. Ἐπλακωθήκασι γοῦν τρεῖς μοναχοὶ μέσα εἰς τὰ κελλιά τους· / καὶ ὕστερα ἐχτίσασι ἄλλα κελλία μὲ πέτρες προσωρινά, ὅπου καὶ τώρα εἶναι ἀκόμα τρεγύρω. Ἐτότες γοῦν σύρριζα ἐχάλασε ἓνα χωριό, πὸ τὸ ἐλέγασι Μυνιά, καὶ οἱ ἐγκάτοικοι, που ἐγλύσασι, ἐπήρασι τὰ βουνὰ κλαίοντας. Καὶ ἐκεῖ ἐφανερῶθηκε ὁ Ἅγιος Εὐθύμιος καὶ τοὺς ἐπαρηγόρησε καὶ τοὺς εἶπε νὰ πηγαίνουσι πίσω στὸ χωριὸ καὶ νὰ καθήσουνε καὶ νὰ μὴ φοβῶνται τίποτες καὶ αὐτὸς τοὺς διαυθεντεύει. Καὶ ἀκούοντας ἐκεῖνα τὰ λόγια, ἐγυρίσασι καὶ ἐξαναχτίσασι πίσω τὰ πεσμένα σπίτια καὶ τὸ χωριὸ ὀνομάσασι Ἁγίαν Εὐθυμίαν πρὸς δόξαν καὶ τιμὴν τοῦ Ἁγίου, πὸ τοὺς ἐγκάρδιωσε καὶ τοὺς εἶπε τὸ πὼς δὰ τοὺς διαυθεντεύη. Ἐπάδασι στὸ σεισμὸ ἐκεῖνο καὶ τὰ χωριά Καλοπετρίτζα, καὶ Βουνοχώρα καὶ Πέντε Ὅρνια καὶ τὰ ἄλλα τοῦ Σαλόνου.

Ἐκείνους τοὺς χρόνους πολλοὶ κουρσάροι κατατρε-
μένοι ἀπὸ τὰ μέρη Μπαρμπαριᾶς καὶ Ἄλτζέρι
ἐμαζωχτήκασι στὸν Ἴεπαχτο. Ἐνας ἀπὸ τούτους
τοὺς κουρσάρους, ἔχοντας μάνα χριστιανὴ καὶ πατέ-
ρα Τοῦρ[κο, πού] τὸν ἐλέγασι Ντουρατζίμπεη, εἶχε
τὴν αὐθεντεία τοῦ κόρφου καὶ αὐθέντευε ἀπάνου σὲ
οὔλα τὰ καράβια τοῦ κόρφου μὲ φερμάνι βασιλικό.
Μίαν ἡμέρα δυὸ γαλαξειδιώτικες γαλιότες, δελημα-
τικῶς ἢ ἀνήξερα, δὲν τὸν ἐχαιρετήσασι στὸ πέλαγο
μὲ σινιάλο καὶ κανονιές. Καὶ αὐτὸς πολὺ θυμωμένος
στέρνει ἀπο/κρυσάριο στὸ Γαλαξειδί για νὰ πάρη
αὐτὲς τὲς γαλιότες καὶ τὲς παραδώσῃ στὰ χέρια τοῦ
πειράτου. Οἱ Γαλαξειδιῶτες δὲν τὸ ἐπαραδεχτήκασι
καὶ ὁ κουρσάρος τοῦ Ἴεπαχτου μὲ δέκα γαλιότες,
πού εἶχασι ὅλο κανόνια μπρούντζινα καὶ φοβερὰ,
ἦρθε ἀπόξω στὸ λιμάνι καὶ τοὺς ἐπαραπονέθηκε διὰ
τὸ ἀφρόντε*, πού τοῦ ἐκάμασι, καὶ ἐγύρευε νὰ τοῦ
πλερώσουσι τρεῖς χιλιάδες βενέτικα, ἀλλέως θέλει
κάψει οὔλα τὰ καράβια καὶ τὰ σπίτια. Οἱ
Γαλαξειδιῶτες δὲν τὸ ἐπαραδεχτήκασι καὶ ὁ
Ντουρατζμπέης, ἔστοντας καὶ νὰ στοχάζεται τὸ πὼς
πολλὰ νὰ ἐζήτησε, ἐξανάστειλε κατεβαίνοντας σὲ
δυὸ χιλιάδες βενέτικα, χίλια μετρητὰ καὶ χίλια σὲ
διάστημα μιᾶς χρονιάς μὲ ντεσκερεὲ χρωστημιᾶς*.
Καὶ οἱ Γαλαξειδιῶτες ἐστείλασι μὲ μιὰ λάντζα* τὸν
καπετὰν Θεοδωρὴ Μπαρμπαδημο, πού ἦτανε ἕνα
περιφημισμένο παλληκάρι, για νὰ εἰπῆ στὸν πειρά-
το τὸ πὼς ἄφελα ἀκαρτερεῖ καὶ οἱ Γαλαξειδιῶτες

στανικῶς καὶ μὲ φοβερὲς δὲν δίνουνε μῆτε κάλπικο ἄσπρο. Καὶ ὁ κουρσάρος θυμώνοντας ἔβγαλε τὸ σπαθὶ καὶ χύθηκε στὸν καπετὰν Θεοδωρῆ, γιὰ νὰ τοῦ κόψη τὸ κεφάλι. Καὶ ὁ καπετὰν Θεοδωρῆς ἐσταύρωσε τὰ χέρια καὶ δείχνοντας τὰ στήθια του: «Χτύπα, παλιομουρτάτη*, τοῦ εἶπε, ἓνα ἄνθρωπο ξαρμάτωτο, ποὺ θαρρεύοντας / στὸν ὄρκο σου, ἦρθε χωρὶς σπαθὶ καὶ ἄρματα· σὰν εἶσαι παλληκάρι, δέσε μου τὸ ἓνα χέρι καὶ στὸ ἄλλο δόσε μου ἓνα μαχαίρι καὶ ἐλάτε τρεῖς ἀπάνου μου καὶ σὰν μὲ σκοτώσετε νὰ σᾶς εἶναι χαλάλι». Καὶ ὁ πειράτος, ἀκούοντας ἀνέλπιστα [ἐτοῦτα] τὰ παλληκαρίσια λόγια, ἐκατέβασε τὸ σπαθὶ του καὶ τραβώντας τὰ γένηια του ἔφυγε.

Ἐτότες ἦρθασι δύο κουρσάροι ἀράπηδες καὶ εἶπασι τοῦ καπετὰν Θεοδωρῆ νὰ κατέβῃ στὸ ἀμπάρι, ἔστοντας σκλάβος. Καὶ ὁ καπετὰν Θεοδωρῆς ἀρπάζοντας ἓνα σίδερο, ποὺ ἤρε ἐκεῖ κοντά του, ἐχτύπησε τὸν ἓνα κουρσάρο στὸ κεφάλι καὶ τὸν ἐσκοτώσε καὶ χτυπώντας καὶ τὸν ἄλλον ἔπεσε στὴ θάλασσα καὶ βουτώντας ἐβγήκε στὸ Γαλαξειδί καὶ ἐδιηγήθηκε τὰ τραχάμενα. Ἐτότες πλιὰ ἀρχίνησε μία φοβερὴ ἀμάχη ἀπὸ τὸ πουρνὸ ὅσο τὸ δελινό, ποὺ ἐπέσασι μπόμπες καὶ τόπια περίσσα, καὶ κάμποσα σπίτια γαλαξειδιώτικα, ἔστοντας στὸ περιγιάλι, ἐπέσασι ἀπὸ τὸν βρόντο καὶ τὸ σείσιμο τῶν κανονιῶν-ε. Καὶ πολεμώντας, μιὰ μπόμπα γαλαξειδιώτικη, μεγάλη καὶ βροντερή, ἐπῆγε καὶ ἐχτύπησε μέσα στὸ τζιμπιχανὲ* τοῦ πειράτου καὶ πετιέται στὸν ἀέρα ἢ γαλιότα καὶ καιόνται καὶ ἄλλες τρεῖς. Ἐτότες ὁ κουρσάρος μὲ τὴν ἐντροπὴ στὰ μοῦτρα καὶ μὲ χολιασμένη καρδιὰ ἔφυγε μέσα σὲ μία γαλιότα μισοκαῦμένη, ποὺ ἐμπόρεσε νὰ γλύση, / οἱ γιὰτὶ ἄλλες τέσσαρες καήκανε καὶ οἱ ἀποδέλοιπες πέντε πιαστήκασι πρέζα*. Ἐσκοτώθηκασι κουρσάροι ἑκατὸν τριάντα καὶ Γαλαξειδιῶτες πενήντα ὀχτὼ καὶ κοντὰ στοὺς ἄλλους καὶ ὁ καπετὰν Θεοδωρῆς Μπαρμπαδηῆμος, ὡς ποὺ παραπάνου ἀφηγήθηκα. Αὐτὸς γοῦν ὁ καπετὰν Θεοδωρῆς ἔστοντας νὰ ρίχνῃ ἓνα κανόνι, ἔσκασε τὸ κανόνι καὶ τὰ κομμάτια τὸν ἐσκοτώσασι μαζὶ μὲ ἄλλους δύο. Ἐξῆσε δύο ὥρες, καὶ τελειώνοντας ἡ ἀμάχη καὶ μαθαίνοντας τὸ πὼς ἐνικήσασι οἱ Γαλαξειδιῶτες εἶπε: «Τώρα, Θεέ μου,

πεθαίνω εὐχαριστημένος!» καὶ ἐξεψύχησε. Καὶ ὄντας λαβωμένος ὀλοένα, λησμονώντας τὲς πληγές του, ἐγκάρδιωνε τοὺς γειτόνους του λέοντας: «Χτυπᾶτε, μωρὲς παιδιά, τοὺς παλιομουρτάτηδες!».

Αὐτὰ ποὺ ἀφηγᾶμαι ἐγενήκασιν μέρα Παρασκευή, τὸν Μάρτη μῆνα, σαρακοστῆς μεγάλης πρώτες μέρες. Καὶ ἔστοντας ἐκεῖνος ὁ πειράτος χολιασμένος καὶ κατάκαρδα ἐντροπιασμένος, μὲ συνέργεια διαβόλου, ποὺ πάντα ἀμάχεται τοὺς χριστιανούς, ἐγύρευε ὥρα καὶ στιγμή γιὰ νὰ ἐκδικηθῆ τὸ Γαλαξειδί, ποὺ τῶκαμε ἐτόσο μεγάλο ἀφρόντε, ποὺ δὲν εἶχε μοῦτρα νὰ προβοδίση στὸν κόσμον, γιὰ τὸ ὅλοι τὸν ἐπεριγελοῦσασιν. Καὶ ἀκούσατε τί μηχανᾶται ὁ τρισκαταραμένος κουρσάρος. Ἐκεῖνες τὲς ἡμέρες ἦτανε μεγάλη ἐβδομάδα, ποὺ κάθε χριστιανὸς ἀφήνοντας τὲς δουλειές του καὶ κάθε μεταχείριση παγαίνει μὲ εὐλάβεια στὲς ἐκκλησίες γιὰ νὰ προσκυνήσῃ / τὰ ἅγια καὶ θεοτικὰ πάθη τοῦ Χριστοῦ, ποὺ γιὰ λόγους μας τοὺς ἀνθρώπους ἐκαταδέχτηκε καὶ ἐγένηκε ἄνθρωπος σωστὸς καὶ ἐσταυρώθηκε ἀπὸ τὸ παράνομον γένος τῶν Ἑβραίων. Ἐτότε γοῦν πιάνει καὶ ἀρματώνει ὁ Ντουρατζίμπεης ὀχτὼ γαλιότες καὶ ἐμπαρκάρει ἀσκέρι ἀρματωμένο, ὅλο ἀπὸ ἄπιστους Μουσουλμάνους. Ἐτότε, ἔστοντας νὰ ἐξημερώνῃ Κυριακὴ ἡμέρα, ποὺ ὅλοι μὲ χαρὲς καὶ ἀγαλλίαση γιορτάζουσι τὴν Ἀνάστασιν καὶ τὴν Λαμπρὴν τοῦ Σωτῆρος, ἀπὸ πρωὶ σύνταχα, δύο ὥρες

Χρονικό του Γαλαξειδίου

πρὶν νὰ ἐξημερώσῃ, οἱ Γαλαξειδιῶτες ἐπήγασι στὲς ἐκκλησίες γιὰ νὰ δοξάσουνε τὴν Ἀνάστασι καὶ κανένας δὲν ἀπόμεινε στὰ σπίτια καὶ στὰ πλεούμενα, γιὰτὶ ὅλοι μικροὶ καὶ μεγάλοι, ἄντρες, γέροι καὶ γυναικόπαιδα, ἐπήγασι στὲς ἐκκλησίες. Ἐτότες γοῦν ὁ πανάπιστος καὶ μιαιρότατος πειράτος ξεμπαρκάρει τὸ ἄσκέρι του καὶ μὲ τὸ σπαθὶ στὸ χέρι ἐμπαίνει στὴν πολιτεία, καὶ καιόντας τὰ σπίτια, μπλοκάρει τὲς ἐκκλησίες καὶ ἐπέρασε ἀπὸ σπαθίου ἄντρες, γέρους καὶ γυναικόπαιδα, ποὺ ἐσκούζασι καὶ βελάζασι. Ἄμῃ ἐκεῖνος ὁ ἀντίχριστος κανένα ἔλεος καὶ συμπάθειο εὐσπλαχνίας δὲν εἶχε. Καὶ μέσα στὲς ἐκκλησίες ἐμπῆκε καταματωμένος καὶ ξεσπαθώνοντας καὶ ἐμπροστὰ στὴν ἁγία τράπεζα ὁ παμμιαιρότατος Σατανὰς ἔσφαξε δύο παπάδες, τὸν Παπαχρῆστο καὶ τὸν Παπαθανάση. Καὶ ἐτότες ἐγίνηκε μεγάλος σεισμός καὶ ἔπεσε ἡ ἐκκλησία καὶ ἐσκότωσε πέντε κουρσάρους. /

Ἔστοντας καὶ νὰ γίνῃ τέτοιο μεγάλο καὶ ἀδιήγητο φονικό, ποὺ στόμα ἀνθρώπινο καὶ κοντύλι δὲν ἤμπορεῖ νὰ ζωγραφίσῃ, ὡσὰν πρέπει, ὅσοι ἀπομείνασι Γαλαξειδιῶτες, γλύσαντες ἀπὸ τὸ μακελειό, ἐπήρασι τὰ βουνὰ καὶ τὰ πλάγια καὶ τοὺς λόγγους καὶ ἐχτίσασι ἑδῶ καὶ ἑκεῖ καλύβες καὶ δύο ἐκκλησίες, μία τῆς Παναγίας καὶ ἄλλη τοῦ Προφήτου Ἡλίου. Καὶ ἐκεῖ ὅπου ἐμαζωχτήκασι, τὸ λένε Παλιογαλάξειδο, ὡσὰν νὰ λέμε παλιὰ χώρα. Καὶ ἐκεῖ ἐμείνασι κατατρεμένοι χρόνια δέκα τρία. Ὑστερα ἐφανερώθηκε ὁ

Ἅγιος Ἰωάννης ὁ Πρόδρομος καὶ Βαπτιστὴς καὶ τοὺς εἶπε νὰ πᾶνε καὶ νὰ καθήσουνε στὴ παλαιὰ χώρα, γιὰτὶ ἐκεῖνος ποὺ ἐφοβόντασι, ὁ κουρσάρος, τὸν πῆρε μπάλα, ποὺ ἦτανε ὀργὴ θεοτική, καὶ βράζει στὰ κατράμια τῆς κόλασης. Καὶ νὰ χτίσουσι καὶ πέντε ἐκκλησίες καὶ νὰ βάλουνε ὀνομασία ἀπάνου στὴ χώρα Πενταγίοι, ὡσὰν νὰ λέμε ποὺ εἶχε πέντε ἐκκλησίες, ποὺ τοὺς διαυθέντευαν· καὶ νὰ μὴ κάμουσι ἄλλο τίποτες ἀπὸ κεφαλιῦ τους, γιὰτὶ ἐκεῖνος ὁ πειράτος ἦτανε ὁ ἴδιος ὁ Σατανάς, ἔχοντας μοῦτρα ἀνθρωπινά· καὶ νὰ κάμουνε δέησες στὸ Θεό, γιὰ νὰ ἔβγη ἀπὸ τὴ χώρα τὸ δαιμόνιο, ποὺ ἐμπῆκε καὶ τοὺς ἔκαμε ἓνα τόσο μεγάλο κακό. Καὶ οἱ Γαλαξειδιῶτες, / ἀκούοντας αὐτὰ τὰ ἅγια καὶ θεοτικὰ λόγια, ἐκάμασι κατὰ τὸ ὄρτινο* τοῦ Ἁγίου καὶ τὴν ὀρμήνεψη. Καὶ παγαίνοντας στὸ Γαλαξειδί, ποὺ ἦτανε ἓνας σωρὸς ἀπὸ παλαιὰ χαλάσματα καὶ πέτρες, ἐξαναχτίσασι τὰ σπίτια καὶ κάνοντας τὴ δέηση καὶ τὲς λιτανίες, κατὰ τὴν ὀρμήνεψη τοῦ Ἁγίου, ἐβάλασι τὸ ὄνομα τὸ καινούργιο Πεντάγιοι. Καὶ τὴν στιγμὴ ἐκείνη ἀκούστηκε μία βροντὴ ἀπὸ τὸν κάτω κόσμον καὶ ὁ οὐρανὸς ἐμαύρισε καὶ ἡ θάλασσα ἐφούσκωσε καὶ τρία δαιμόνια ἐπέσασι στὴ θάλασσα καὶ ἐπνιγήκασιν. Καὶ ἓνας ἅγιος ἐφάνηκε μὲ μαῦρα ράσα, περπατώντας ἀπάνου στὴ θάλασσα, καὶ εὐλόγησε σὲ τρεῖς μεριὲς καὶ ἔπαψε τὸ φούσκωμα τῆς θάλασσας καὶ ὁ οὐρανὸς ἐξαστέρωσε καὶ ἐγένηκε χαρὰ Θεοῦ. Καὶ οἱ Γαλαξειδιῶτες, βλέποντας ἓνα τέτοιο μεγάλο δάμα,

Χρονικό τοῦ Γαλαξειδίου

ἐπροσκυνήσασι τὸν Κύριο, εὐκαριστώντας τον διὰ τὴν διαυθέντεψη ποὺ τοὺς ἔδειχνε τόσο ὀλοφάνερα. Ἦτανε φαμίλιες ψυχομέτρι, ποὺ ἤρδασι, ἐννενήντα. Καὶ σὲ δέκα χρόνια ἐγενήκασι μὲ τὴν εὐλογία τοῦ Κυρίου διπλὲς καὶ ἐφικιάσασι κάμποσα μικρὰ πλεοούμενα, γιὰτὶ ὅλα τὰ ἄλλα τὰ ἔκαψε καὶ τὰ ἐπῆρε ἐκεῖνος ὁ διαβολοπειράτος. Καὶ περνώντας χρόνια σαράντα τρία, ἐδώκασι πάλε τὴν παλαιὰ ὄνομασία στὸ Γαλαξειδί, γιὰτὶ ἔτζι ἐπρόσταξε ὁ ἴδιος Ἀγιάννης, φανερωμένος / τὸ βράδου στὸν ὕπνο τοῦ καπετὰν Μήτρου Βαρνάβα, ποὺ ἦτανε θεοφοβούμενος ἄνθρωπος καὶ κοσμογυρισμένος, πηγαίνοντας σὲ πολλὰ μέρη Φραγγίας. Καὶ βλέποντας αὐτὸ τὸ θεοτικὸ ἐνύπνιο, ἐπούλησε ὅ,τι καὶ ἂν εἶχε καὶ ἐπῆγε μ' ἓνα καράβι φράγγικο στὰ Ἱεροσόλυμα, ὅπου καὶ ἐγενέθηκε καὶ χατζής.

ἡ

Αὐτὴ γοῦν εἶναι ἡ ἀληθινὴ ἱστορία αὐτοῦ τοῦ τόπου, ἔστοντας πατρίδα μου, καὶ γιὰ χατίρι τῆς ἐκόπιασα πολλές νύχτες διαβάζοντας παλαιὰ βιβλία, ποὺ εἶναι καὶ σώζονται στὸ μοναστήρι τοῦ Σωτῆρος, ποὺ ἄλλες φορές ἦτανε δοξασμένο καὶ μὲ πολλές χάρες πλουτισμένο καὶ τὴν σήμερο ἡμέρα εἶναι ἔρημο, ἔχοντας μονάχα πέντε ἀσκητάδες, τὸν ἀδελφὸ Νικόλαο, τὸν ἀδελφὸ Ἰωάννη, τὸν ἀδελφὸ Μῆτρο τὸν Χατση-Βαρνάβα, ποὺ παραπάνου ἀφηγήθηκα, τὸν πάτερ Σωφρόνιο καὶ ἐλόγου μου, ὅλοι ἀπὸ χώρα Γαλαξειίδι. Κύριε, φύλαττε τοὺς δούλους σου, συγχωρῶν αὐτῶν πάντα τὰ ἁμαρτήματα· ὅτι σοῦ ἐστὶν ἡ δόξα, νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων.

Ἄμην.

Κύριε δόξα σοι

Ἄμην.

Χρονικό τοῦ Γαλαξειδίου

ΔΙΟΡΘΩΣΕΙΣ - ΟΡΘΟΓΡΑΦΗΣΗ

ΣΙΓΛΑ

Χρ Τὸ χειρόγραφο ἀπὸ τὴν μικροταινία τοῦ Κέντρου Ἑρεύνης Μεσαιωνικοῦ καὶ Νεωτέρου Ἑλληνισμοῦ τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν.

Σ Κ. Ν. Σάθας, Χρονικὸς ἀνέκδοτον Γαλαξειδίου, Ἀθῆναι 1865.

Β Ν. Α. Βέης, Πρακτικὰ τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν, 1944, σσ. 347-356.

Βαλ Γ. Βαλέτας, Χρονικὸ τοῦ Γαλαξειδιοῦ, Ἀθήνα 1944.

ΟΚΣ Ἡ ἀνάγνωση τοῦ τίτλου τοῦ Χφ. ἀπὸ τοὺς Σ. Κ. Οἰκονόμου, Σ. Α. Κουμανούδη καὶ Ι. Σακκελίωνα. Ἔκδοση Σάδα, σελ. η΄.

Στίς διορθώσεις πὸ ἀκολουθοῦν χρησιμοποίησα, ὅπου αὐτὸ ἦταν δυνατὸν, τὴν μικροταινία τοῦ χειρογράφου, ἀλλὰ κυρίως υἱοθέτησα τίς περισσότερες ἀπὸ τίς ἀναγνώσεις τοῦ Βέη. Πιστεύω ὅτι πολλὰ ἀπὸ τὰ «ἀκουστά» τοῦ χειρογράφου ταιριάζουν στὸ ὕφος καὶ τὴν γλώσσα τοῦ κειμένου καὶ μποροῦν νὰ γίνουν ἀποδεκτὰ ὡς διορθώσεις. Ἀπέφυγα τὴν σημείωση τοῦ τελικοῦ ν στὸ ἄρθρο πρὶν ἀπὸ τὸ Σάλωνα, διαβλέποντας στὴν ἀνάγνωση αὐτὴ τὴν προσπάθεια τοῦ Βέη νὰ ἐνισχύσει τὴν ὑπόδεση πὸ θέλει τὸν τύπο τοῦ τοπωνυμίου «ὁ Σάλωνας». Σεβάσθηκα τὴν ἔκδοση τοῦ Σάδα, θεωρώντας τὴν ὡς χειρόγραφο, καθὼς ἡ ἀνάγνωση τῆς μικροταινίας ἀποτελεῖ ἔργο δύσκολο, ἂν ὄχι ἀδύνατο. Ἔτσι λοιπὸν προχώρησα σὲ διορθώσεις πὸ δὲν ἀλλοιώνουν μορφολογικὰ ἢ φωνητικὰ τίς λέξεις. Ἀπέριψα πολλές ἀπὸ τίς ἐνοποιητικὲς διορθώσεις τοῦ Βαλέτα, κρατώντας μόνον ὅσες ἀποδείχθηκαν ὀρθές ἀπὸ τὴν ἀνάγνωση τοῦ Βέη. Διατηρήθηκαν οἱ διπλοὶ τύποι ἐρχόμενος - ἐρχάμενος, καταπάνω - καταπάνου, ὄλοι - οὔλοι, ἐξολοθρεύσασι - ἐκουρσέψουσι κ.λπ. Ἀντιθέτως υἱοδετήθηκαν οἱ διορθώσεις σφαλμάτων πὸ ὀφείλονται μᾶλλον σὲ παρανάγνωση, ἀντιγραφὴ ἢ στὸ τύπωμα, ὅπως νησόπουλα < νησύπουλα,

νικητὲς < νικηταί, Μπαρμπαδῆμο < Μπαμπαδῆμο,
κ.λπ.

α΄ Κριτικὲς Διορθώσεις

Σελ. 13.

στ. 1 ἐβγαλμένη: ἐφγαλμένη Β· εὐγαλμένη Σ, ΟΚΣ.

1-2 χερόγραφα: χερόγραφα Β, Σ· χειρόγραφα ΟΚΣ.

2. μεμβράνια Β, Σ· μεμβράνινα ΟΚΣ.

4 βασιλικόν: βασιλικόν Β· βασιλικὸ ΟΚΣ· Βασιλικόν
Σ· Βασιλικὸ Βαλ.

9 χερὸς Β· χειρὸς Σ, ΟΚΣ (πρβλ. παραπάνω στ. 1-2
χερόγραφα)

Ἱερομονάχου: Ἰερομονάχου Β, ΟΚΣ· ἱερομονάχου
Σ.

[ταπεινοῦ]: σπανοῦ (;) Β.

10 μηνί: μεινί Β· μηνί Σ· μῆνας ΟΚΣ.

Μαρτίου: μαρτίου Β· Μαρτίου ΟΚΣ· Μαρτίῳ Σ.

[πέντε] Β.

11 καὶ νῦν: κ(καί) νεῖν Β.

Σελ. 15

στ. 1 τοῦ: Χφ, Β.

2 Ρωμανοῦ: Ρομάνου(;) Χφ· Ρομάνοῦ Β· Ρωμάνου Σ.

3 Μποργάροι Β· Μπολγάροι Σ.

6 Μορέα Χφ· Μωρέαν (;) Β· Μωρέα Σ· Μορέα Βαλ.
(πρβλ. Χφ, στ. 2 Κωνσταντίνου, Ρομανοῦ).

7 ἐμπλοκάρασί το: ἐπλόκάρασί το Σ. ἐμπολοκάρασί

το· Βαλ· (πρβλ. σελ. 60 στ. 23 μπλοκάρει).

8 ἐπήρασι: ἔπιράσι Β· ἔπηραν Σ.

13 ἐποίκασι: ἐπίκασει Β· ἐπήκασιν Σ. ἐποίκασιν Βαλ.

16 τὲς μεριές: τ(ες;) μεριῆς Β· τὰς μεριαίς Σ· τὲς μεριῆς Βαλ.

Σελ. 16

στ. 7 ἐμπλοκάρασι: ἐπλοκάρασι Σ. ἐμπλοκάρασι Βαλ· (βλ. παραπάνω σελ. 15 στ. 7).

15 νικητές: νικηταὶ Σ· νικητὲς Βαλ.

20 μπλόκο: πλόκο Σ· μπλόκο Βαλ. (βλ. παραπάνω σελ. 15, στ. 7).

Σελ. 17

στ. 4 ξεπλερώνοντας: ξεπλερόνοντας Β· ξεπληρό-
νοντας Σ· ξεπλερώνοντας Βαλ.

7 χορταίνοντας Σ· χροτένοντας Βα.

24 ἐζώστηκε: ἐζόστηκε Β· ἐζώσθηκε Σ.

27 ἐμπαίνοντας: ἐμπένοντας Β· ἐμβαίνοντας Σ·
ἐμπαίνοντας Βαλ.

Σελ. 18

στ. 3 καταπάνου ὄλου: καταπάνου ὄλου Β· καταπά-
νω ὄλο Σ· καταπάνου ὄλο Βαλ.

4 ἐτσακίστηκε: ἐτσακίστικε (;) Β· ἐτσακίσθηκε Σ.

7 χρυσόβουλον: χρυσόβουλον Β· χρυσόβουλλο Σ·
χρυσόβουλό Βαλ.

8 Ἐμπαίνοντας: ἐμπένοντας Β· Ἐμβαίνοντας Σ·
Ἐμπαίνοντας Βαλ.

16 σὰν ἀρνιά: ὄσὰν ἀρνιᾶ Β· ὡσὰν ἀρνία Σ.

20 καντήλι: καντίλει Β· κανδηῆλι Σ· κανδηῆλι Βαλ.

24 καντήλι: Β· ὡσὰν Σ.

Σελ. 19

στ. 12 Μποργάρους: Μπολγάρους Σ· (βλ. παραπάνω σελ. 15, στ. 3).

ἐξολόθρευε: ἐξολόθραιψε Β· ἐξωλόθρευσε Σ·
ἐξολόθρευσε Βαλ.

Σελ. 20

στ. 7 ἐξολόθρευε: εξολοθρευε Β· ἐξωλόθρευσε Α·
ἐξολόθρευσε ΒΑλ.

8-9 ἐντυμένοι: ἐντιμένει Β· ἐνδυμένοι Σ.

Σελ. 22

στ. 1 Σάλονας Β· Σάλονα Σ.

18 κΙ: κΙ Β· κ' Σ.

21 ἐκουρσέψουσι: ἐκουρ'σεψουσει Β· ἐκουρσεύσου-
σι Σ.

19-20 ἐμπλοκάρασι: ἐπλοκάρασι Σ· (πρβλ. σελ. 60
στ. 23).

Σελ. 23

στ. 11 ἐμπήκασι: ἐμβήκασι Σ· (βλ. παραπάνω σελ.
17, στ. 27).

Σελ. 24

στ. 2 Φραγγίας: Φραγγίας Β· Φραγκίας Σ.

3 ἐκουρσέψασι: ἐκουρσέψασι (;) Β· ἐκουρσεύσασι Σ.

7 βαστάξασι: βαστάξασει Β· ἐβαστάξασι Σ.

19 [Κὺρ]: κύρ (;) Β.

Σελ. 25

στ. 7 ἀγιοτάτη: ἀγιοτάτη Β· ἀγιωτάτην Σ.

23 συντροφιά: συντροφιά Β· συντροφία Σ.

26 ἄντρα: ἄντρα Β· ἄνδρα Σ.

Σελ. 26

στ. 11 παγαίνης: παγένεις Β· πηγαίνης Σ.

19 ἀπάνου: ἀπάνου Β· ἀπάνω Σ.

19 μουτζουρωμένη: μουτζουρομένη Β· μουτζουρω-
μένη Σ.

Σελ. 27

στ. 1 ἐκτελεσθοῦν: ἐκτελεσθοῦν Β· ἐκτελεσθῶσι Σ·
ἐχτελεσθοῦσι Βαλ.

2-3 σὰν καλὸς χριστιανὸς ἀπὸ ψυχῆς μετάνοια λέγο-
ντας καί: σὰν καλὸς χριστιανὸς ἀπὸ (;) ψυχῆς μετάνοια
λέγοντας (;) κ(αί) Β.

6 οἱ ἐκκλησίες: αἱ ἐκκλησίαι Σ· οἱ ἐκκλησίες Βαλ.

13-14 ἔχοντας στὸ νοῦ του τὴν παρουσίαν τοῦ
Χριστοῦ: ἔχοντας στο νοῦ τού τ(ήν) παρουσίαν τοῦ
Χριστοῦ, Β.

16 άπάνου: άπάνου Β· άπάνω Σ· άπάνου Βαλ.

Σελ. 28

στ. δούλεψη: δούλευσι Σ. (βλ. παρακάτω σελ. 36, στ. 11).

4 Φραγγίας: Φραγκίας Σ. (βλ. παραπάνω σελ. 24, στ. 2).

21 καντήλια: καντίλια Β· κανδήλια Σ.

Σελ. 29

στ. 1 Φράγγοι: Φράγκοι Σ.

5 Φράγγος: Φράγκος Σ· (Οί υπόλοιπες διορθώσεις της λέξης δέν σημειώνονται).

11 κουρσέψη: κουρσεύση Σ· (βλ. παραπάνω σελ. 22, στ. 21, σελ. 24, στ. 3).

Σελ. 30

στ. 7 κάμοντας: κάμοντας Β· κάμνοντας Σ.

13 [τόν χειμῶνα]: τόν χειμῶνα ΟΚΣ, Σ.

21 ἔφτασε: ἔφτασαι Β· ἔφθασε Σ.

Σελ. 30

στ. Γαλαξειδῶτες: Γαλαξειδιώτας Σ· Γαλαξειδιῶτες Βαλ.

Σελ. 33

στ. 6 άντρείότερα: άντριοτερα Β· άνδρειότερα Σ.

9-10 θάρρο: θάρο Β· θάρρος Σ.

- 10 ἐπιάστηκε: ἐπιάστικε Β· ἐπιάσθηκε Σ.
10 φοβερή ἀμάχη: φοβερή μάχη Σ· φοβερή ἀμάχη Βαλ.
13 ἐξαναπιάστηκε: ἐξαναϊάστικε Β· ἐξαναπιάσθηκε Σ.
15 θαρρώντας: θαρρῶνταις Σ· θαρρόντας, Βαλ.

Σελ. 34

- στ. 1 ἐκαταδέχθηκεν: ἐκαταδέχθηκεν(;) Β· ἐκαταδέχθηκε.
2 ἐχάλασθήκασι Σ· ἐχαθίκασει Β.
18 Ταραγονάτες: Ταραγωνάταις Σ.
24 ἀρματωδοῦσι: ἀρματωθῶσι Σ· ἀρματωδοῦσι, Βαλ.
27-28 Ταραγονάτες: Ταραγονάτες (;) Β· Ταραγωνάτας Σ· Ταραγονάτες Βαλ.

Σελ. 36

- στ. 10 ὀλίγον: ὀλίγον (;) Β· ὀλίγο Σ.
11 δούλεψη: δούλεψη (;) Β· δούλευσι Σ.
15 ἐσκορπιστήκασι: ἐσκορπίσθήκασι (;) Β· ἐσκορπισθήκασι Σ.

Σελ. 37

- στ. 17-18 ἐπαραδώσουσι Σ· ἐπάραδόσει (;) Β.

Σελ. 39

- στ. 7 ἐρχάμενοι: ἐρχάμενοι Β· ἐρχόμενοι Σ· ἐρχάμε-

νοι Βαλ.

Σελ. 42

στ. 2 ξαγοράσασι: ξέγοράσασει Β· άγοράσασι Σ.

7 Παντελεήμονα: Πεντελεήμονα (;) Β·
Παντελεήμων Σ.

9 μήνες: μήνους (;) Β· μήνας Σ. μήνες Βαλ.

11 έμισέψασι: έμισέψασι Β· έμισεύσανε Σ.

Σελ. 43

στ. 4 συχωρεμένος: σιχωρεμένος Β· συγχωρημένος Σ
(πρβλ. σελ. 44, στ. 16).

14 ζορπάδες Σ· ζουρπάδες Β.

20 έμποῦσι: έμποῦσι Β· έμβοῦσι Σ· έμποῦσι Βαλ.

21 μεσέψουσι: μισέψουσι (;) Β· μισεύσουσι Σ.

23 μπουγιουρντι Σ· μπουγουρντι Β.

Σελ. 44

στ. 10 συμφωνίες: σιφονίες Β· συμφωνίαις Σ.

19 από Β.

Σελ. 46

στ. 8 επέθανε Β· άπέθανε Σ. (πρβλ. σελ. 53, στ. 9).

17 στο μπλόκο: στόν πλόκο Σ· (πρβλ. σελ. 60, στ.
23).

20 Ίζαρμπέη: Ίζαρμπεί Β· Ίζάρ-μπεη Σ.

22 κανάλιο: κανάλι (;) Χφ. κανάλιο Β· κανάλι Σ.

στ. 23 'πό τό: π'' μετόχι Β· από τὸ Σ.

Σελ. 47

στ. 1 Ἰζάρ μπέης: Ἰζάρμπείς Β· Ἰζάρ-μπεης Σ.
(πρβλ. Ντουρατζίμπεη σελ. 55, 10-11, καὶ
Ντουρατζμπέης σελ. 56, 8).

3-4 αφβ', μῆνας Γενάρης κθ' »: αφβ'... Γενάρης κθ' »
Χφ, Β· αυπ', μῆνας Γεννάρης κθ' Σ.

9 παγαίνη: παγένει Β· πηγαίνη Σ.

Σελ. 48

στ. 1 σᾶς-ε πῶ: ἐπὸ Β· εἰπῶ Σ.

5 οὔλους: οὔλος Β· ὄλους Σ.

19 λέοντας Β· λέγοντας Σ. (πρβλ. παρακάτω σελ.
218, 13-14).

Σελ. 50

στ. 2-3 ἐβάλανε οὔλοι: ἐβάλανε οὔλοι Β· ἐβάλασι
ὄλοι Σ.

4 φοβεροὺς ὄρκους: φοβερούς, ὄρκους Β· φοβερόν
ὄρ[κον] Σ.

7 ἀδιήγη[τη...;]: ἀδιήγη[τον...;] Σ· ἀδιήγη[τη]
[θηριωδία] Βαλ.

Σελ. 51

στ. 5 τὸ μπέη: τὸ μπεί Β· τὸν μπέη Σ.

6 ἔλδουνε: ἐλδουνε Β· ἔρδουσι Σ.

7 εἶπουσι Β· εἰπούσι Σ.

13 ὀλπίζοντας Β· ἐλπίζοντας Σ.

16-17 Βιτρινιτζῶτες: Βιτρινιτζότες Β·
Βιτρινιτζιώταις Σ· Βιτρινιτζῶτες Βαλ.
28 μπουντρούμι: μπουτρούμη Β· μπουντρούμι Σ.

Σελ. 53

στ. 1 σπαθία Β· σπαθιά Σ.
1 ούλους: ὄλους Β· ὅλους Σ.
7 ᾿πὸ τό: πὸ τ΄ Β· ἀπ΄τὸ Σ.

14 ἕνας Καλοπετριτζίτης: ἕνας Καλοπετριτζίτης Β·
17 οὔλοι: οὔλοι Β· ὄλοι Σ.

Σελ. 54

στ. 1 αφπδ΄ Β· αφπ΄ Σ.
8 κελλιά Β· κελλία Σ.
10 τρεγύρω: τρεγίρο Β· τριγύρω Σ.
10 Ἐτότες Β· ἐτότε Σ· ἐτότες Βαλ.
19 χωρίο: χορίο Β· χωρίον Σ.

Σελ. 55

στ. 10 Τοῦρκο: Τουρκο Β΄ Τοῦρκον Σ· Τοῦρκο Βαλ.
16-17 στέρνει ἀποκρισάριο: στέρνει ἀπόκρισάριο Β·
στέλνει ἀποκρισάρην Σ.

Σελ. 56

στ. 8 Ντουρατζμπές: Ντουρατζμπείς Β· Ντουράτζ-
μπεης Σ. Ντουράτζμπεης Βαλ.
11 διάστημα Β· διάστημα Σ.

- 11-12 χρωστημιᾶς: χροστιμιάς Β· χρεωστημιᾶς Σ.
13-14 Θεοδωρή Μπαρμπαδημο: Θεοδορί
Μπαρμπαδιμο Β· Θεοδωρή Μπαρμπαδημο Σ·
Θοδωρή Μπαρμπαδημο Βαλ.
15 στὸν πειράτο: στ(όν) πηράτο; Β· τοῦ πειράτου Σ.
19 χύθηκε: χίθηκε Β· ἐχύθηκε Σ· (προβλ. σελ. 17, στ.
6).
20 Θεοδωρής: Θεοδωρής Β· Θεοδωρῆς Σ· Θεοδωρής
Βαλ.

Σελ. 58

- στ. 4 [ἐτοῦτα]: τούτα; Β· [αὐτά] Σ· [ἐτοῦτα] Βαλ.
9 Θεοδωρής: Θεοδωρῆς Σ· Θεοδωρής Βαλ.
15 ὅσο τὸ δειλινό: ὅσο τ(όν) δειλινό Β· ὡς τὸ δειλινό
Σ.
18-19 κανονιῶν-ε: κανονιόνε Β· κανονιῶν Σ.

Σελ. 59

- στ. 5 ὡς πού: ὅς πού Β· ποῦ Σ.
12 ὄλονένα: ὀλονένα Β.
13-14 ἐτόσο: ετόσο Β· τόσο Σ.

Σελ. 60

- στ. 3 παγαίνει: παγένει Β· πηγαίνει Σ.
6 ἐκαταδέχτηκε: ἐκαταδέχτικε Β· ἐκαταδέχθηκε Σ·
ἐκαταδέχτηκε Βαλ.
19 ἄντρες Β· ἄνδρες Σ· ἄντρες Βαλ.
24 ἄντρες Β· ἄνδρες Σ· ἄντρες Βαλ.

25 βελάζασι: βελάζασει Β· έβελάζασι Σ.

Σελ. 61

στ. 14 Παλιογαλάξειδο Β· Παληο-Γαλάδειδο Σ·
Παλιο-Γαλάξειδο Βαλ.

25 τίποτες: τίποτες(;) Β· τίποτε Σ· τίποτες βαλ.

Σελ. 62

στ. 18 θάμα Β· θαῦμα Σ.

19 εὐκαριστώντας: έφκαριστόντες (;) Β· εὐχαριστώ-
ντας Σ.

Σελ. 64

στ. 1 σαράντα Β· τριάντα Σ.

3 φανερωμένος: φανερόμενος Χφ, Β· φανερονόμε-
νος Σ· φανερωνάμενος Βαλ.

8 μ' ένα: μένα Β· με ένα Σ.

β' Όρθογράφηση

α) Πνεύματα. Αφαιρέθηκε τὸ πνεῦμα ἀπὸ τὸ ῥῶ, καὶ ἀπὸ τίς παρακάτω περιπτώσεις: δαύτους, κάτι, κάμποσα < δαῦτους, κᾶτι, κᾶμποσα· χύθηκε, μάτια < χύθηκε, ῥάτια. Διορθώθηκε στίς λέξεις: ἄρματα, έβρήκασι < ἄρματα, έβρήκασι κ.λπ.

β) Τόνοι. Τονίστηκε με ὀξεία ἢ μετοχή -ώντας<ῶντας καὶ τὰ ἀναφορικὰ ὀπού, πῶς<ὀπού, πῶς. Επίσης οἱ

λέξεις: Γαλαξείδι, μαχαίρι, πανούκλα, σούφλα, γαϊδούρι, γιουρούσι, Ζητούνι, Σεργούνι, Θοδωρής, πενήντα κ.λπ.

γ) Προτιμήθηκε ή γραφή: Λιδορίκι<Λοιδορίκι, σπία<σπήτια, έποίκασι (πρβλ. Σ σελ. 195, στ. 16)<έπήκασιν, εΐναι<εΐνε, ήναι, ήνε, εΐσαι<ήσαι, μαζί<μαζή, έπαίρονοντας<έπέρνωντας, δούλευση (πρβλ. λάμψη, πείραξη, Σ σελ. 198, 199, τάξη, σελ. 202, στ. 22)<δούλευσι· βρύση, πίστη, χάρη, άγγαλίαση<-ι κ.λπ., δουλειά<δουλιά, άράπηδες, παλιομουρτάρηδες<-ιδες· διχόνοιες (πρβλ. Σ σελ. 209, στ. 18)<διχόνιαις, δόσε<δῶσε, παλληκαρίσια<-ήσια, Παλιογαλάξειδο<Παλιο-Γαλάξειδο. Επίσης ό πληθυντικός: -ες<-αις, οί άλλες<αί άλλαις (Σ σελ. 217), οί άποδέλοιπες<ή άποδέλοιπαις (Σ σελ. 217). Ένοποιήθηκε ή γραφή τῶν μετοχῶν σέ -οντας: έστοντας (πρβλ. Σ σελ. 197, 6) πληρώνοντας, διώχοντας (πρβλ. Σ σελ. 201, 17), τρέχοντας (πρβλ. Σ σελ. 204, 5)<-ωντας, ὅπως επίσης στίς λέξεις Μποργάροι<Μπολγάροι, Μορέας<Μωρέας, Φράγγοι<Φράγκοι, Άγίου Κωνσταντίνου<άγιου Κωνσταντίνου, φοβερότατον<φοβερώτατον, μιρότατη, εύμορφότατη<-ώτατη κ.λπ.

Διορθώθηκαν τὰ ρήματα σέ -ώνω<όνω και προτιμήθηκε ή γραφή: ὄρισε<ῶρισε, ὀργισθήκασι<ῶργισθήκασι, έβγαλμένη<εύγαλμένη, έβγαινε<εύγαινε (πρβλ. έβγῆκε Σ σελ. 202, 15, έβγαίνωντας Σ σελ. 207, 17, αλλά και εύγῆκε, σελ. 217, 7). Τέλος με

κεφαλαῖα: Παρασκευή, Κυριακή<παρασκευή, κυριακή, καὶ μὲ μικρά: κάβο, βασιλικό, τούρκικα, ρωμέϊκα, γαλαξειδιώτικα, χριστιανικό, βασιλέας, δέσποτας.

ΙΣΤΟΡΙΚΕΣ ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

α΄

Τὸ Χρονικὸ ἀναφέρεται στίς ἐπιδρομὲς τῶν Βουλγάρων κατὰ τοὺς χρόνους τῆς βασιλείας τοῦ Βασιλείου Β΄ Βουλγαροκτόνου καὶ Κωνσταντίνου Η΄. Τα γεγονότα πού μᾶς ἐξιστορεῖ εἶναι ἄγνωστα ἀπὸ ἄλλες πηγές καὶ τοποθετοῦνται στὰ χρόνια τῶν ἐπιδρομῶν τοῦ τσάρου Σαμουήλ κατὰ τῆς Ἑλλάδος τὸ 981 (ἢ 996), ἂν καὶ ἡ μνεῖα μόνο τοῦ Κωνσταντίνου, πού βασίλευσε μόνος μετὰ τὸ 1025, δημιουργεῖ ὀρισμένα χρονολογικὰ προβλήματα. Ὡς πιθανή ἐξήγηση θεωρῶ τὴν ὕστερα ἀπὸ πενήντα χρόνια, ὅπως λέει τὸ Χρονικό, ἐπιστροφή τῶν Γαλαξειδιωτῶν στίς ἐστίες τους (ἐπιστροφή πού δὲ ἐγένε σταδιακά) καὶ ἡ ὁποία συμπίπτει μὲ τὰ χρόνια τῆς βασιλείας τοῦ Κωνσταντίνου Η΄ (1025-1028). Τότε μᾶλλον δὲ ἐκδόθηκε τὸ χρυσόβουλλο, πού διάβασε ὁ Εὐθύμιος καὶ ἀποτελεῖ τὴν πηγὴ τῶν πληροφοριῶν του καὶ στὸ ὁποῖο μνημονεύονταν οἱ ἀγῶνες

τῶν Γαλαξειδιωτῶν καὶ ἰδιαίτερα τὰ κατορθώματα τοῦ Χαραλάμπε.

Βιβλιογραφία: Κ. Σάδας, Χρονικόν ἀνέκδοτον Γαλαξειδίου, Ἀθῆναι 1865 (στοῦ ἐξῆς Σάδας), σελ. 123-131, 222. Γ. Βαλέτας, Χρονικὸ τοῦ Γαλαξειδιοῦ, Ἀθῆνα 1944 (στοῦ ἐξῆς Βαλ.) σελ. 177 P. Tivcev, Nouvelles données sur les guerres des bulgares contre Byzance au temps de tsar Samuel, Byzantinobulgarica, III. Σόφια 1969, σελ. 37-45.

Γιὰ τὸν τύπο «τοῦ Ρωμανοῦ» πρβλ. τὸν χρυσόβουλο λόγο τοῦ Βασιλείου Β΄ καὶ Κωνσταντίνου Η΄ στὸν Ἀθανάσιο Ἀθωνίτη, Actes de Lavra, Ire partie, Archives de l' Athos, V, Παρίσι 1970, σελ. 111. Δρόσος Κραβαρτόγιαννος. Ἡ τοπονομασία Σάλωνα - Σάλωνας καὶ ἡ χρονικὴ ἀποκατάσταση τῶν πρώτων εἰδήσεων τοῦ Χρονικοῦ τοῦ Γαλαξειδίου», (Ἀνάτυπο), Ἄμφισσα 1974.

β΄

Ἡ λοιμικὴ ἀσθένεια ταυτίστηκε ἀπὸ τὸν Σάδα μὲ τὸν λοιμὸ τοῦ 1054, στὰ χρόνια τοῦ Κων/νου Μονομάχου, ταύτιση ποὺ δεχόμεστε μὲ κάθε ἐπιφύλαξη. Οἱ ἀνθρωποφάγοι πειράτες, γιὰ τοὺς ὁποίους κάνει λόγο ἀκολούθως τὸ Χρονικό, εἶναι οἱ Οὔξοι, λαὸς τουρκικῆς καταγωγῆς. Οἱ φοβερὲς ἐπιδρομὲς τοὺς προκάλεσαν τὸν τρόμο στοὺς πληθυσμοὺς τῆς

Βαλκανικῆς μετὰ τὸ φθινόπωρο τοῦ 1064 καὶ ὄχι τὸ 1059 ποὺ προτείνει ὁ Σάδας. Μιὰ θανατηφόρα ἐπιδημία ἔθεσε τέλος στίς ἐπιδρομές τους ἀποδεκατίζοντάς τους· ἄλλοι ἀναγκάσθηκαν νὰ ἀποσυρθοῦν πάνω ἀπὸ τὸν Δούναβη κι ἄλλοι νὰ περάσουν στὴν ὑπηρεσία τοῦ Βυζαντίου. Μὲ τὴν νέα χρονολόγηση τῆς ἐπιδρομῆς τῶν Οὔζων στὰ 1064, ἡ ἐπιδρομὴ τῶν Νορμανδῶν, ποὺ τὸ Χρονικὸ τοποθετεῖ περίπου πενήντα χρόνια μετὰ, πρέπει νὰ ὀρισθεῖ γύρω στὰ 1085. Εἶναι ἀκριβῶς ἡ χρονιὰ ποὺ ὁ Νορμανδὸς δούξ τῆς Ἀπουλίας, Ρομπέρτος Γυϊσκάρδος, δρᾶ στὴν περιοχὴ τῆς Αἰτωλοακαρνανίας (Βόνιτσα) καὶ Κεφαλληνίας καὶ πιθανόν προεκτείνει τὴν δράση του στὸν Κορινθιακὸ κόλπο, χωρὶς ὅμως νὰ ἀποκλείεται τὸ «ντεσμπάρκο» νὰ ἔγινε ἤδη τὸ 1081. Τὸ Χρονικὸ ἀποτελεῖ καὶ πάλι πολὺτιμη πηγὴ γιὰ γεγονότα ποὺ δὲν ἀναφέρονται πουθενὰ ἄλλοῦ, ὅπως ἐπίσης καὶ γιὰ τὴν συμμετοχὴ караβιῶν ἀπὸ τὴν Δαλματία στίς ἐπιχειρήσεις τοῦ Γυϊσκάρδου. Ἴσως σημειωθεῖ τέλος ἡ χρονικὴ σύμπτωση καὶ μυθοπλαστικὴ συγγένεια στὴν δημιουργία δύο τοῦ Φισκάρδου τῆς Κεφαλληνίας ἀπὸ τὸ ὄνομα τοῦ Γυϊσκάρδου, ὁ ὁποῖος λέγεται ὅτι πέθανε σ' αὐτὸ τὸ μέρος τοῦ νησιοῦ.

Βιβλιογραφία: Σάδας, σελ. 131, 224. Γιὰ τὴν ἐπιδρομὴ τῶν Οὔζων καὶ γιὰ τὰ νησιὰ τοῦ κόλπου ὡς καταφύγιο τῶν Γαλαξειδιωτῶν: G. Ostrogorsky,

Histoire de l'état byzantin, Παρίσι 1969, σελ. 365, σημ. 1. S. Hood, Isles of refuge in the early byzantine period, The Annual of the British School at Athens, 65 (1970), σελ. 37-45. J. Koder - F. Hild, Hellas und Thessalia, Tabula Imperii Byzantini 1, Βιέννη 1976, σελ. 176-177 (Ίτέα). Γιὰ τοὺς Νορμανδοὺς: Σάδας, σελ. 224. Κ. Ἄμαντος, Ἱστορία τοῦ Βυζαντινοῦ κράτους, Τόμος II, Ἀθῆναι 1977, σελ. 261, σημ. 2. Γιὰ τὴν σύγκρουση τῶν δύο ἐκστρατειῶν τοῦ Γυϊσκάρδου καὶ τοὺς Δαλματοὺς: Marguerite Mathieu, Guillaume de Pouille, La Geste de Robert Guiscard, Παλέρμο 1961, σελ. 36-37, 215 σημ. 4, 316 καὶ 333-335.

γ'

Οἱ «πειράτες ἀπὸ μέρη τῆς Φραγγίας» εἶναι τὰ ληστρικὰ πληρώματα τοῦ στόλου τοῦ Ρογήρου Β', βασιλιᾶ τῆς Σικελίας καὶ Νεαπόλεως, τὰ ὅποια τὸ 1147 καταλήστεψαν τὴν περιοχὴ τοῦ Κορινθιακοῦ καὶ τῆς Βοιωτίας, ὀδηγώντας μάλιστα μαζὶ τους στὸ Παλέρμο τοὺς περίφημους μεταξουργοὺς τῶν Θεβῶν. Μὲ τὴν ἐπιδρομὴ αὐτὴ ἐρημώθηκε τὸ Γαλαξίδι καὶ ἡ φυγὴ τῶν κατοίκων του στὸ παρακείμενο βουνό, ὅπου εἶναι κτισμένο τὸ μοναστήρι τοῦ Σωτῆρος, δίδει τὴν ἀφορμὴ στὸν Εὐθύμιο νὰ ἐξιστορήσει τὴν ἴδρυση τοῦ μοναστηριοῦ ἢ ὅποια χρονικὰ

τοποθετεῖται ἑκατὸ χρόνια μετὰ. Ἔτσι τὸ γ' κεφάλαιο ἀποτελεῖ παρέκβαση στὴν διήγηση τοῦ μοναχοῦ. Ἰδρυτὴς τοῦ μοναστηριοῦ καὶ ἥρωας τῆς ἱστορίας εἶναι ὁ δεσπότης τῆς Ἠπείρου Μιχαὴλ Β' Ἄγγελος (1230-1267/8). Ὁ Εὐθύμιος στηρίζεται στὴν τοπικὴ παράδοση, σὲ σημειώματα στίς κολῶνες τοῦ ναοῦ τῆς μονῆς καὶ στὸν Βίο τῆς Ὁσίας Θεοδώρας τῆς Ἄρτης, γραμμένο ἀπὸ τὸν Ἰώβ Μέλη (;) τὸν Ἰασίτη κατὰ τὸν ΙΓ' αἰ. Σύμφωνα λοιπὸν μὲ τὸν Βίο τῆς Ὁσίας καὶ τίς ἱστορικὲς μαρτυρίες, ὁ Μιχαὴλ Β' Ἄγγελος παντρεύτηκε τὴν Θεοδώρα, κόρη τοῦ Ἰωάννη Πετραλίφα, ἰταλονορμανδικῆς καταγωγῆς. Γρήγορα ὅμως τὴν ἐγκατέλειψε πλανεμένος ἀπὸ τίς χάρες τῆς Ἀρτινῆς ἀρχόντισσας Γαγγρηνῆς, μὲ τὴν ὁποία ἀπόχτησε καὶ δύο ἐξώγαμα τέκνα τὸν Ἰωάννη Δούκα καὶ τὸν Θεόδωρο. Μετὰ τὴν ἐγκατάλειψή της ἡ Θεοδώρα μὲ τὸν πρωτότοκο γιό της Νικηφόρο περιπλανήθηκε στὰ βουνὰ τῶν Τζουμέρκων καὶ εἶχε ὡς καταφύγιό της, σύμφωνα μὲ τὴν παράδοση, τὸ μοναστήρι τοῦ Ἁγίου Νικολάου στὴν Πρενίστα. Παρακινούμενος ἀπὸ τὴν Ὁσία ὁ Μιχαὴλ Β' ἔκτισε, ἐκτὸς ἀπὸ τὸ μοναστήρι τῆς Κάτω Παναγιᾶς κοντὰ στὴν Ἄρτα. Ἡ ἴδια θεωρεῖται κτίτωρ τοῦ γυναικείου μοναστηριοῦ τοῦ Ἁγίου Γεωργίου στὴν Ἄρτα, ὅπου καὶ τάφηκε· ἔκτοτε τὸ μοναστήρι ἀφιερώθηκε στὴν μνήμη της (11 Μαρτίου). Ἀπὸ τὸ μοναστήρι σώζεται μόνο ἡ ἐκκλησία στὸ ὄνομά της ὅπου καὶ φυλάσσεται ἡ λάρνακα

τῆς Ὀσίας.

Ὁ Εὐθύμιος, ἐξιστορώντας τὰ πάθη τοῦ Γαλαξειδίου ἄμεσα δεμένα μὲ τὴν ἱστορία τοῦ μοναστηριοῦ, θεώρησε προσφορότερο αὐτὸ ἐδῶ τὸ σημεῖο γιὰ τὴν διήγηση τῆς ἵδρυσης τῆς μονῆς. Ὑποπτεύομαι μάλιστα ὅτι θέτει ὡς χρονολογία περάτωσης τοῦ χειρογράφου τοῦ τὴν ἡμέρα τῆς μνήμης τῆς Ὀσίας. Τὸ ἀβέβαιο «πέντε;» πὺν διάβασε ὁ Βέης στὸν τίτλο τοῦ χειρογράφου (ἂν καὶ πουθενὰ ἄλλοῦ στὸ χειρόγραφο δὲν συναντοῦμε τὴν ἡμερομηνία ὀλογράφως) ἴσως νὰ εἶναι «μηνὶ Μαρτίου ἔντεκα (;)» ἡμέρα τῆς μνήμης τῆς Ὀσίας Θεοδώρας.

Βιβλιογραφία: Σάδας, σελ. 136-138. D. Nicol, *The Despotate of Epiros*, Ὁξφόρδη 1957, (στὸ ἐξῆς Nicol, I) σελ. 128-131, ἀλλὰ βλέπε καὶ P. Lemerle, *Byzantinische Zeitschrift*, 51 (1958) σελ. 402, A. Βρανούσης, *Χρονικὰ Ἡπείρου*, Ἰωάννινα 1962, σελ. 49-54. Γιὰ τὰ χρόνια τῆς δεσποτείας τοῦ Μιχαὴλ Β΄: D. Nicol, *The Despotate of Epiros 1267-1479*, Καίμπριτζ 1984 (στὸ ἐξῆς Nicol II) σελ. 5, 9. Γιὰ τὴν συνήθεια τῆς χρονολόγησης περάτω σης χειρογράφων πρβλ. Η. Ἀναγνωστάκης – Ἱερομ. Ἰουστίνος, *Οἱ Θεσσαλονικεῖς Ὅσιοι Συμεών καὶ Θεόδωρος*, Ἄγιον Ὅρος, 1985, σελ. 61, σημ. 7. Βλ. ἐπίσης γιὰ τὸ Μοναστήρι καὶ τὴν ἱστορία τοῦ Γαλαξειδίου: A. I. Σκιαδάς, *Τὸ Μοναστήρι τοῦ Σωτῆρος Χριστοῦ Γαλαξειδίου*, Ἀθῆναι 1974. Τοῦ Ἰδίου, *Ὁ Ναὸς τοῦ*

Ἁγίου Νικολάου στὸ Γαλαξειδί, Ἀθῆναι 1982.

δ'

Τελειώνοντας τὴν παρέκβασή του γιὰ τὴν ἴδρυση τοῦ μοναστηριοῦ ὁ Εὐθύμιος μᾶς ὀδηγεῖ ἀπὸ τὸ 1147 στὰ χρόνια τῶν δεσποτῶν τῆς Ἠπείρου. Ἀναφέρεται λοιπὸν στὴν κατάληψη τῆς Πόλης ἀπὸ τοὺς Σταυροφόρους (1204) καὶ στὸν Μιχαῆλ Α΄ Ἄγγελο, πρῶτο δεσπότη τῆς Ἠπείρου (1206-1215). Τὸ Γαλαξειδί ἀνήκε στὸ δεσποτάτο τῆς Ἠπείρου, ἐνῶ τὰ Σάλωνα ἀποτελοῦσαν φραγγική βαρωνεία μὲ πρῶτο αὐθέντη τὸν Θωμᾶ Α΄ Στρομογκοῦρ (Thomas d'Autremoucourt), διορισμένο ἀπὸ τὸν Βονιφάτιο τοῦ Μομφερά, λατίνου βασιλιὰ τῆς Θεσσαλονίκης. Τὰ σχετικὰ μὲ τὴν καταγωγή τοῦ ὀνόματος τῆς πόλης ἀποτελοῦν λαϊκὴ παρετυμολογία ποὺ ἔχουν βέβαια ὡς πυρῆνα τοὺς ἕνα ἱστορικὸ γεγονός, τὴν σχέση τῆς βαρωνείας μὲ τὴν Σαλονίκη. Πιθανότερη θεωρεῖται ἡ ἐτυμολογία ἔσω+ἄλωνας>Σάλωνας. Μὲ τὴν νίκη τοῦ Μιχαῆλ κατὰ τῶν Φράγγων τὰ Σάλωνα προσαρτήθηκαν προσωρινὰ στὸ δεσποτάτο. Αὐτὴν τὴν περίοδο πρέπει νὰ ἐπαναπατρίστηκαν οἱ Γαλαξειδιῶτες (1205-1215) καὶ ὄχι μετὰ τὸν θάνατο τοῦ Μιχαῆλ Α΄, ὅπως προτείνει ὁ Σάδας καὶ δέχεται ὁ Βαλέτας (Σάδας, σελ. 201, Βαλ. σελ. 223). Ἔτσι μόνον ἐξηγεῖται πῶς οἱ Γαλαξειδιῶτες πῆραν πίσω τὰ νησιά

τοῦ κόλπου καὶ πρόλαβαν νὰ φτιάξουν μιὰ «φλότα καλούτζικη» γιὰ νὰ κάνουν ἓνα μικρὸ ἐμπόριο, ὅπως μᾶς λέει τὸ Χρονικό, ὥστε γύρω στὰ 1230-1237 ὁ Κύρ Ἐμμανουήλ νὰ τοὺς παραχωρήσει προνόμια. Πιστεύω δηλαδή ὅτι καὶ πάλι ὁ Εὐθύμιος χρησιμοποιεῖ (τὸ ὁμολογεῖ ἐξ ἄλλου) κάποιο ἔγγραφο, ὅπως ἔκανε καὶ στὴν περίπτωση τοῦ χρυσόβουλλου τοῦ Κωνσταντίνου Η΄, καὶ τὸ ὁποῖο ἐκδόθηκε ἀπὸ τὸν Μανουήλ, ὅταν ἦταν «αὐτοκράτωρ Ρωμαίων» στὴν Θεσσαλονίκη. Τὸ ἔγγραφο αὐτὸ πιθανόν συγγένευε μὲ τὸ πρόσταγμά του στοὺς Ραγουσαίους (1234) ἢ μὲ τὰ χρυσόβουλλα τοῦ Μιχαήλ Β΄ στοὺς Κερκυραίους (1236) καὶ Ραγουσαίους (1237;). Ὑποθέτω λοιπὸν ὅτι ὁ Εὐθύμιος στηριζόμενος σ' αὐτὸ τὸ ἔγγραφο ἐκδέτει συνοπτικὰ καὶ συγκεκριμένα τὴν ἱστορία τοῦ δεσποτάτου ἀποδίδοντας πράξεις, ποὺ ἀφοροῦν τὸν «δαιμονισμένο» ὄντως Θεόδωρο, σίτον ἀδελφὸ του Ἐμμανουήλ, ὅπως τὴν θανάτωση τοῦ Πέτρου Κουρτεναῖ (1217), τὴν ἄλωση τῆς Θεσσαλονίκης (1224), τὴν προέλαση τοῦ Θεόδωρου ὡς τὴν Κωνσταντινούπολη (1225). Μιλώντας ἀκολούθως γιὰ τίς φιλικὲς σχέσεις τοῦ Ἐμμανουήλ μὲ τοὺς Φράγγους καὶ τὴν παύση τοῦ πολέμου πιθανόν ὑπαινίσσεται τὴν ἀναγνώριση τῆς ἐπικυριαρχίας τοῦ Γουλιέλμου Βελλεαρδουῖνου (1236;) καὶ τὴν σύναψη συμμαχίας μὲ τοὺς τριτημόριους τῆς Εὐβοίας (1239). Στὴν σειρά τῶν δεσποτῶν μετὰ τὸν Μανουήλ Α΄ Ἄγγελο ἀκολουθεῖ ὁ Μιχαήλ Β΄ Ἄγγελος, ἀνηψιὸς

τοῦ Μανουήλ καὶ ὄχι ἀδελφός, ὅπως λέει τὸ Χρονικό, δεσπότης ἀπὸ τὸ 1230 ὡς τὸ 1267/8 μὲ ἔδρα τὴν Ἄρτα. στὰ χρόνια του καταλαμβάνεται ἡ Θεσσαλονίκη ἀπὸ τὴν αὐτοκρατορία τῆς Νίκαιας (1246), ἀπελευθερώνεται ἡ Κωνσταντινούπολη (1261) καὶ ἔτσι ἐκπνέει τὸ αὐτοκρατορικὸ ὄραμα τῶν δεσποτῶν τῆς Ἡπείρου. Τὸν Μιχαὴλ Β΄ διαδέχθηκε στίς ἀνατολικὲς περιοχὲς τοῦ δεσποτάτου, ὅπως τὸ χῶριζε στὰ δύο ἡ Πίνδος, ὁ νόθος γιός του Ἰωάννης Α΄ Δούκας μὲ ἔδρα τίς Νέες Πάτρεις (Υπάτη), ἐνῶ στίς δυτικὲς ὁ Νικηφόρος. Τὸ Λιδορίκι καὶ τὸ Γαλαξειδίδι ἀνήκαν στὴν ἐξουσία τοῦ νόδου, πὺ σὲ μιὰ προσπάθεια προσέγγισης ἡ Κωνσταντινούπολη τοῦ παραχώρησε τὸν τίτλο τοῦ σεβαστοκράτορα. Ἡ ἀνθενωτικὴ του ὅμως στάση καὶ οἱ συνεχεῖς συγκρούσεις στὴν Θεσσαλία ἀνάγκασαν τὸν Ἰωάννη Παλαιολόγο, ἀδελφὸ τοῦ αὐτοκράτορα Μιχαὴλ Η΄, νὰ ἐκστρατεύσει ἐναντίον του. Ὁ ἐτερόκλητος στρατὸς τοῦ Ἰωάννη Δούκα δικαιολογεῖ τίς διαφωνίες γιὰ τίς ὁποῖες μιλεῖ τὸ Χρονικό καὶ πὺ προκάλεσαν τελικὰ τὴν συντριβὴ καὶ σφαγὴ τῶν Γαλαξειδιωτῶν καὶ Λιδορικιωτῶν. Ὅμως πιστεύω ὅτι στὸ σημεῖο αὐτὸ τῆς ἀφήγησης γίνεται σύγχυση δύο διαφορετικῶν γεγονότων μὲ πρωταγωνιστὴ τὸν Ἰωάννη Α΄ Δούκα: τῆς μάχης τῆς Πελαγονίας (1259) κατὰ τὴν ὁποία ὁ Ἰωάννης ἐγκατέλειπε τὴν συμμαχία του τασσόμενος στὸ πλευρὸ τῶν Βυζαντινῶν καὶ τῆς πολιορκίας τῶν Νέων Πατρῶν ἀπὸ τὸν Ἰωάννη

Παλαιολόγο ὁ νόθος ὄντως κατάφερε νὰ διαφύγει κρυφά, ὡς ἵπποκόμος, καὶ νὰ ζητήσει βοήθεια ἀπὸ τὸν δούκα τῶν Ἀθηνῶν σὺν Θῆβες.

Τὰ σχετικὰ μὲ τοὺς Ταραγονάτες (Καταλανούς) ἀναφέρονται στὴν μετὰ τὸ 1305 σύγκρουση Καταλανῶν μὲ τοὺς Βυζαντινοὺς. Στὴν προσπάθειά του νὰ ἀντιμετωπίσῃ τὴν Καταλανικὴ Ἐταιρεία ὁ συναυτοκράτορας τοῦ Ἀνδρονίκου Β΄, Μιχαὴλ ΙΧ Παλαιολόγος, ἀναζήτησε συμμαχίες καὶ μὲ «γραφῆς καὶ μπουλετιά» πού ὑπόσχονταν προνόμια συγκέντρωσε στρατὸ ἀπὸ τὰ μέρη τοῦ Γαλαξειδίου, Λιδορικοῦ καὶ Ναυπάκτου. Πιθανόν καὶ πάλι ὁ Εὐθύμιος νὰ χρησιμοποίησε κάποιο ἔγγραφο, στὸ ὁποῖο μάλιστα θὰ ἀναφέρονταν ὡς προνόμιο ἢ αὐτοδιοίκηση τῆς χώρας τοῦ Γαλαξειδίου «νὰ κυβερνιέται ἀπὸ κεφαλιῶ της», προνόμιο πού κάνει τὴν ἐμφάνισή του στὰ χρόνια τοῦ Ἀνδρονίκου Β΄. Ὁ ἀναφερόμενος κεφαλῆς Ἀνδρέας ἢ Ἀνδρῖκος ταυτίστηκε μὲ τὸν στρατηγὸ Χανδρηνό, ὁ ὁποῖος μὲ τίς νίκες του κατὰ τῶν Καταλανῶν ἔγινε δρῦλος στοὺς κατοίκους τῆς Θεσσαλίας καὶ γιὰ τὰ λάφυρα πού μοίραζε στοὺς στρατιῶτες του ἰδιαίτερα ἀγαπητός. Ἡ πληροφορία τοῦ Χρονικοῦ γιὰ τὰ πολλὰ δῶρα πού ἔδωσε ὁ κύριος Ἀνδρῖκος στοὺς Γαλαξειδιῶτες ταιριάζει μὲ τὴν μαρτυρία τοῦ Θεόδωρου Μάγιστρον ὅτι τοὺς στρατιῶτες τοῦ Χανδρηνοῦ «Μίδας μικροῦ τόδ' ὀρᾶν ἦν» (Boissonade, *Anecdota Graeca*, II, Παρίσι 1830, ἐπανεκδ. 1962, σελ. 198). Ἐὰν καὶ τὰ στοιχεῖα

ποὺ μᾶς παρέχει τὸ Χρονικὸ ὁδηγοῦν πρὸς αὐτὴν τὴν ταύτιση, δὲν ἀποκλείεται ὅμως ὁ «Κύρ Ἀνδρέας» τοῦ Χρονικοῦ νὰ εἶναι ὁ Ἀνδρέας Μουρίσκος, παλιὸς πειρατὴς καὶ στὴν συνέχεια βεστιάριος – ἀμηράλης τοῦ Ἀνδρονίκου Β΄, καὶ ὁ ὁποῖος ἐπανειλημμένως ἀντιμετώπισε τοὺς Καταλανοὺς μὲ τοὺς συμμάχους τους στὸ Αἰγαῖο καὶ στὸν Ἑλλάσποντο στὰ 1307/8.

Βιβλιογραφία: Σάδας, σελ. 63-80, 131-145, 224-226. Γιὰ τὴν ἱστορία τῶν δεσποτῶν καὶ τὴν σχετικὴ βιβλιογραφία: D. Nicol, *The Despotate of Epiros*, Ὁξφόρδη 1957. Τοῦ ἴδιου, *The Despotate of Epiros 1267-1479*, Καίμπριτζ 1984. Γιὰ τὰ ἀναφερόμενα προστάγματα καὶ χρυσόβουλλα σὲ Ραγουσαίους καὶ Κερκυραίους: Μιροσλάβ Μάρκοβιτς, *Τὰ βυζαντινὰ ἔγγραφα τοῦ Κρατικοῦ Ἀρχείου τοῦ Ντουμπρόβνικ-Ραγούσα (στὰ σέρβικα)*, *Sbornik Radova 1*, Βελιγράδι 1952, σελ. 213, 221-22. P. Lemerle, *Trois Actes du despote d'Épire Michel II concernant Corfou connus en traduction latine*, *Ἑλληνικά*, 4, Προσφορὰ εἰς Στίλπωνα Κυριακίδην, Θεσσαλονίκη 1953, σελ. 409-411, 414-418. Γιὰ τοὺς Καταλανοὺς, τίς συμμαχίες τοῦ Ἀνδρονίκου Β΄ καὶ τὰ προνόμια ποὺ παραχώρησε: Angeliki E. Laiou, *Constantinople and the Latins. The Foreign Policy of Andronicus II 1282-1328*, Καίμπριτζ - Μασσαχουσέτης 1972, σελ. 226-235. Ἐπίσης Σάδας,

σελ. 69-81, 225-226, G. Schlumberger, *Expédition des «Almugavares» en Orient*, Παρίσι 1902, σελ. 358-360. Γιὰ τὴν κατάληψη τῶν Σαλώνων, τὴν μάχη τοῦ Ἄλμυροῦ (καὶ ὄχι τοῦ Κηφισσοῦ) καὶ τὴν πολυαρχία «Γραικῶν»: D. Jacoby, *Recherches sur la Mediterranée orientale XII-XIII siècles*, Variorum Reprints, Λονδίνο 1979 (V, Catalans, Turcs et Venitiens en Roumanie 1305-1332). Γιὰ τὴν ἐτυμολογία τοῦ ὀνόματος Σάλωνα: Δ. Γεωργακᾶς, *Τοπωνυμικά*, Ἀθηνᾶ 47 (1937), σελ. 254-259. Κ. Ἰμαντος, *Σάλωνα - Τσάκωνες*, Ἑλληνικά 10 (1937/8), σελ. 210-212. Μιὰ σημαντικὴ ἐτυμολογικὴ προσέγγιση τοῦ ὀνόματος Σάλωνας: Δρόσος Κραβαρτόγιαννος *Ἡ τοπωνομασία Σάλωνα - Σάλωνας καὶ ἡ χρονικὴ ἀποκατάσταση τῶν πρώτων εἰδήσεων, τοῦ «Χρονικοῦ τοῦ Γαλαξειδίου»* (Ἀνάτυπο), Ἰαμφισσα 1974.

ε΄

Ἡ ἄλωση τῶν Σαλώνων ἀπὸ τοὺς Τούρκους ἔγινε κατὰ τὴν ἐκστρατεία τοῦ Σουλτάνου Βαγιαζήτ Α΄ στὰ τέλη τοῦ 1393 ἀρχῆς 1394. Συγκεκριμένα εἶναι ὅσα ἀναφέρει τὸ Χρονικὸ γιὰ τὸν Κόντο, τὴν οἰκογένειά του καὶ τὸν ἐπίσκοπο Σεραφεῖμ. Τὰ γεγονότα ὁμῶς φωτίζονται ἀπὸ τὸν ἱστορικὸ Χαλκοκονδύλη

καὶ ἀπὸ ἄλλες μαρτυρίες τῆς ἐποχῆς. Τελευταῖος Καταλανὸς Κόντης τῶν Σαλώνων ὑπῆρξε ὁ Λουδοβίκος Φαδρίγος τῆς Ἀραγόνας, ποὺ εἶχε παντρευτεῖ τὴν Ἑλένη Ἀσανίνα Καντακουζηνή, πρώτη ἐξαδέλφη τοῦ αὐτοκράτορα Μανουήλ Β΄ Παλαιολόγου καὶ τοῦ δεσπότη τοῦ Μορέως Θεοδώρου Α΄ Παλαιολόγου. Ὁ Κόντης πέθανε τὸ 1382 καὶ ἡ Ἑλένη ἔμεινε κυρία τῶν Σαλώνων ὡς τὴν κατάληψή τους ἀπὸ τοὺς Τούρκους. στὸ διάστημα αὐτὸ κάποιος ἱερωμένος μὲ τὸ ὄνομα Στράτης ἀπόκτησε μεγάλη ἐπιρροή καὶ δύναμη· οὐσιαστικὰ κατεῖχε τὴν θέση τοῦ Κόντη καὶ μᾶλλον δὲν τὸν συγχέει τὸ Χρονικὸ μὲ τὸν Κόντη, ὅπως νομίζει ὁ Σάδας. Ὁ Στράτης μὲ τὴν ἐπιλήσιμη συμπεριφορά του καὶ τίς αὐθαιρεσίες του εἶχε προκαλέσει τὴν ἀγανάκτηση τοῦ πληθυσμοῦ καὶ βέβαια τοῦ Σεραφεῖμ, ὁ ὁποῖος κάλεσε τοὺς Τούρκους νὰ καταλάβουν τὰ Σάλωνα. Ὁ Βαγιαζήτ ὁδήγησε στὸ χαρέμι του τὴν κόρη τῆς Ἑλένης, Μαρία, ὁ ὁποία πέθανε ἓνα χρόνο μετὰ.

Μετὰ τὴν μάχη τῆς Ἄγκυρας (1402) οἱ Τοῦρκοι μὲ συνθήκη παραχώρησαν τὸ Ζητούνι καὶ τὰ Σάλωνα στοὺς Ἰππότες τῆς Ρόδου (1403), οἱ ὁποῖοι ὅμως δὲν μπόρεσαν νὰ τὰ παραλάβουν μπροστὰ στὴν ἀντίδραση τοῦ πληθυσμοῦ, ἀλλὰ καὶ τὴν ὑπαναχώρηση τοῦ Θεοδώρου στὰ συμφωνηθέντα. Ὁ Θεόδωρος μάλιστα τὸ 1404 ἐκμεταλλευόμενος τὰ ἐσωτερικὰ προβλήματα τῶν Ὀθωμανῶν κατέλαβε τὴν Κόρινθο,

τὰ Σάλωνα, τὸ Λιδορίκι καὶ τὸ Γαλαξείδι. Τὸ Χρονικὸ προσφέρει χρήσιμες πληροφορίες γιὰ τὴν τοπικὴ ἱστορία, ἀλλὰ συγγέει τὰ αἷτια καὶ τὴν χρονικὴ σειρὰ τῶν γεγονότων. Ἐπίσης, ὅσα ἀναφέρει γιὰ τὸ ξεγέλασμα τῶν Φραγγοπαπάδων ἀπὸ τοὺς Λιδορικιῶτες ἀντανακλοῦν, ἂν δὲν ἀποτελοῦν ἱστορικὸ γεγονός, τὴν ὑπαναχώρηση τοῦ Θεοδώρου καὶ τίς διαβουλεύσεις γιὰ τὴν ἐπιστροφή τῶν χρημάτων πώλησης τοῦ δεσποτάτου τοῦ Μορέως στοὺς Ἰωαννίτες Ἰππότες.

Τὰ σχετικὰ μὲ τὸν Πριλεμπέ (Μπεηλερμπέ;) ἀφοροῦν τίς ἐπιχειρήσεις τοῦ δεσπότη τοῦ Μορέως Κωνσταντίνου Παλαιολόγου, ὁ ὁποῖος μὲ τὴν βοήθεια τοῦ Κωνσταντίνου Καντακουζηνοῦ, διοικητῆ τῆς Βοστίτζας, κατέλαβε τὴν περιοχὴ τῆς δυτικῆς Λοκρίδας ὡς τὸ Ζητούνι (1445). Ἡ ἐπιθετικὴ αὐτὴ πολιτικὴ τοῦ Κωνσταντίνου προκάλεσε τὴν ἐκστρατεία τοῦ Σουλτάνου Μουράτ Β΄ τὸν χειμῶνα τοῦ 1446. Ὁ Πριλεμπές ἀνέκτησε τίς χῶρες ποὺ εἶχε καταλάβει ὁ Κωνσταντῖνος.

Οἱ τρεῖς μπέηδες μὲ ἔδρα τὸ Γαλαξείδι νομίζω ὅτι πρέπει χρονικὰ νὰ τοποθετηθοῦν λίγο πρὶν καὶ μετὰ τὴν πολιορκία καὶ παράδοση τῆς Ναυπάκτου στοὺς Τούρκους τὸ 1499 καὶ ὄχι κατὰ τὴν πολιορκία τοῦ 1477, μετὰ τὴν ὁποία ἀκολούθησε εἰκοσάχρονη βενετοτουρκικὴ εἰρήνη. Ὁ Σάδας, ὀδηγημένος ἀπὸ τὴν ἀνάγνωση τῆς ἐπιγραφῆς στὴ βρύση μὲ τὴν χρονολογία αὐπ΄ (1480), ἀφήνει νὰ ἐννοηθεῖ ὅτι τὰ

ἔξιστορούμενα γεγονότα ἀναφέρονται στήν περίοδο ἀμέσως μετὰ τήν πολιορκία τοῦ 1477. Ἡ νέα ἀνάγνωση τῆς χρονολογίας ἀπὸ τὸν Βέη, ἀφβ' (1502), ἐπιτρέπει διαφορετικὲς ἐκτιμήσεις. Ἐτσι ὁ Χατζημπαμπᾶς δὰ πρέπει νὰ ἄφησε τὰ Σάλωνα γιὰ τὸ Γαλαξειδί στὰ 1494, δηλ. κατὰ τὴν περίοδο τῶν προετοιμασιῶν τοῦ τουρκικοῦ στρατοῦ καὶ στόλου γιὰ τὴν ἀντιμετώπιση τῆς φημολογούμενης ἐκστρατείας τοῦ Καρόλου Η'. Ἡ μετακίνηση λοιπὸν τοῦ μπέη δὰ ὑπαγορεύτηκε ἀπὸ στρατηγικοὺς καὶ πολιτικούς λόγους. Ὁ Χατζημπαμπᾶς ζεῖ στὸ Γαλαξειδί ὡς τὸ 1498, δηλαδή τέσσερα χρόνια, ὅπως μᾶς λέει τὸ Χρονικό. Ἀπὸ τὸ 1498 ἕως καὶ τὸ 1499 μένει ὁ κακὸς μπέης, πὺ σκοτώνεται «στὸ μπλόκο τοῦ Ἐπάκτου», καὶ μετὰ τὸ 1499 ὁ Ἰζάρμπεης πὺ χτίζει τὴν βρύζη στὰ 1502 καὶ ἀργότερα μετακινεῖται στὰ Σάλωνα «πέρνοντας οἱ Τοῦρκοι τὸν Ἐπακτο».

Βιβλιογραφία: Γιὰ τὴν ἄλωση τῶν Σαλώνων ἀπὸ τοὺς Τούρκους: Λ. Χαλκοκονδύλης, Ἀποδείξεις Ἱστοριῶν, ἔκδ. E. Darko, I, Βουδαπέστη 1922, σελ. 62-63. Σάδας, σελ. 84-85. Φ. Γρηγορόβιος, Ἱστορία τῆς πόλεως τῶν Ἀθηνῶν, Ἀθῆναι 1904 (μετφ. Σ. Λάμπρου), σελ. 263-264. Π. Καλλιγᾶς, Μελέται Βυζαντινῆς Ἱστορίας, Ἀθῆναι 1894, σελ. 599. Γιὰ τὴν χρονολογία τῆς ἐκστρατείας τοῦ Βαγιαζήτ: D. Zakyrtinos, *Le Despotat grec de Morée*, Histoire politique, édition revue et augmentée par Chryssa

Maltêzou, *Variorum* Λονδίνο 1975, σελ. 153-154 καὶ 346-347. K. Setton, *A History of the Crusades*, III *The University of Wisconsin Press* 1975, σελ. 254. Γιὰ τὴν Ἑλένη Καντακουζηνή, τὴν κόρη τῆς καὶ τίς λαϊκὲς παραδόσεις: D. Nicol, *The Byzantine family of Kantakouzenos*, D.O.C. Harvard University Washington 1968, σελ. 160-163. N. Πολίτης, *Παραδόσεις II*, 1965², σελ. 718. Οὐ. Μίλλερ, *Ἱστορία τῆς Φραγκοκρατίας στὴν Ἑλλάδα*, ἐπανεκδ. 1972 (μεταφρ. Σ. Λάμπρου), σελ. 21-24. Τὸ χωριὸ Σεργούνη μετονομάσθηκε στὴν ἀρχὴ τοῦ αἰῶνα μας σὲ Ἅγιο Κωνσταντῖνο: Λαογραφία Ε΄ (1915), σελ. 527, Ἄ. Πετρονώτης, *Μνημεῖα καὶ ἱστορικὲς θέσεις Φωκίδος, Ἐπετηρὶς Ἐταιρείας Στερεοελλαδικῶν Μελετῶν Δ΄* (1973), σελ. 120, σημ. 5.

Γιὰ τὴν κατάληψη τῆς Κορίνθου (1394/5), τὴν ὀχύρωση τοῦ Ἐξαμιλίου καὶ τὴν παράδοση τοῦ δεσποτάτου τοῦ Μορέως στὸ Τάγμα τῶν Ἱπποτῶν τῆς Ρόδου (1400) ἀπὸ τὸν Θεόδωρο Παλαιολόγο: Zakyrtinos, ὅ.π. σελ. 158-165 καὶ 347-348. J. Chrysostomides, *Corinth 1394-1397: some new facts*, *Βυζαντινὰ* 7 (1975), σελ. 81-110. Χρύσα Μαλτέζου, *Οἱ ἱστορικὲς περιπέτειες τῆς Κορίνθου στὰ τέλη τοῦ 14ου αἰ*, *Σύμμεικτα* 3 (1979), σελ. 29-51. Γιὰ τὴν προσπάθεια τῶν Φραγγοπαπάδων (Ἱπποτῶν) νὰ καταλάβουν τὰ Σάλωνα βλ. Σάδας, σελ. 85-89, K. Setton, ὅ.π. σελ. 308-309.

Χρονικό τοῦ Γαλαξειδίου

Γιὰ τὰ γεγονότα τοῦ 1446: Σάδας, σελ. 89-90. Καλλιγᾶς, ὅ.π. σελ. 671. Οὐ. Μίλλερ, ὅ.π. II, σελ. 113-120. Zakythinos, ὅ.π. σελ. 230-233. Γιὰ τὸν Κ. Καντακουζηνό: D. Nicol, *The Byzantine family...* ὅ.π. σελ. 199-200. Γιὰ τὸν ρόλο τῶν Καβασιλῶν τοῦ ΙΓ' αἰ. D. Nicol, *The Despotate...* ὅ.π. II, σελ. 115-119 καὶ 219.

Γιὰ τὴν κατάληψη τῆς Ναυπάκτου: Σάδας, σελ. 17-21, Α. Βακαλόπουλος, *Ἱστορία τοῦ Νέου Ἑλληνισμοῦ Γ' Θεσσαλονίκη 1968*, σελ. 62-79.

στ'

Τὸ Χρονικὸ ἀποτελεῖ σημαντικὴ πηγὴ γιὰ τὴν συμμετοχὴ τῶν κατοίκων τῆς δυτικῆς Λοκρίδας στίς ἐπαναστατικὰς κινήσεις ποὺ ἀκολούθησαν τὴν ναυμαχία τῆς Ναυπάκτου (1571). Πρωτοστάτησαν οἱ Γαλαξειδιῶτες ὑποκινούμενοι ἀπὸ «Μοραῖτες», γεγονὸς ποὺ συνδέει τὸν ξεσηκωμὸ τῆς Λοκρίδας μὲ τίς κινήσεις τῶν ἀδελφῶν Μελισσηνῶν ἢ Μελλισουργῶν, οἱ ὅποιοι στίς ἀρχὲς τοῦ 1572 κατέφυγαν μὲ πολλοὺς ἐπαναστατημένους Μοραῖτες στὴν Μάνη καὶ ἀπὸ ἐκεῖ καλοῦσαν σὲ ἐπανάσταση. Ἡ τραγικὴ ἔκβαση τῆς ἐξέγερσης ἀποδίδεται ἀπὸ τὸ Χρονικὸ στὴν προδοσία τῶν Φράγγων, ὑπαιτιγμὸς στὴν ἀδυναμία τοῦ Δόν Ζουάν νὰ ἐπέμβει καὶ στὴν ἐγκατάλειψη τῶν ἐπαναστατῶν. στὰ ἀντιλατινικὰ αἰσθήματα τοῦ Εὐθυμίου, ὁ ὅποιος στὰ προηγούμενα κεφάλαια περιγελά τοὺς «κουτόφραγγους», προ-

στίθεται ἡ πίκρα καὶ ἡ ἀπαγοήτευση γιὰ τὴν «ἀπιστία τῶν Φραγγῶν ποὺ πάντα πολεμᾶνε τὴν ρωμέικη πίστη». Εἶναι ἀρκετὰ χαρακτηριστικὸ ὅτι ὁ Εὐθύμιος δὲν ἔχει καλὸ λόγο νὰ πεῖ γιὰ τοὺς Φράγγους, ἐνῶ γιὰ τοὺς Τούρκους καὶ ἰδιαίτερα τὸν «καλὸ ἄνθρωπο», τὸν Χατζημπαμπᾶ, δείχνει, ὅχι μόνο ἀνοχή, ἀλλὰ καὶ συμπάθεια. Ἡ ἀπαρίθμηση τοῦ τόπου καταγωγῆς τῶν μαρτύρων φανερώνει τὴν ἔκταση τοῦ κινήματος καὶ τὸν βαθμὸ συμμετοχῆς στὴν ἐξέγερση. Ὁ «Καλοπετριτζίτης», ποὺ διάβασε καὶ συμπλήρωσε στὸν ἀριθμὸ τῶν μαρτύρων ὁ Βέης, ἀλλὰ ἀγνόησε ὁ Σάδας στὴν ἔκδοσή του, ἴσως πρέπει νὰ διορθωθεῖ σὲ «Κολοπετινιτζίτης», δηλ. ἀπὸ τὴν Κολοπετινίτζα (Τριταία) ποὺ παρακάτω ἀναφέρεται ὡς «Καλοπετρίτζα» (;) Βλ. Α. Πετρονώτης, ὅ.π. σελ. 107, ἀρ. 146. Γιὰ τὰ κινήματα ποὺ ἀκολούθησαν τὴν ναυμαχία: Σάδας, σελ. 21-33, 146-153. Α. Βακαλόπουλος, Ἱστορία τοῦ Νέου Ἑλληνισμοῦ, Γ΄ Θεσσαλονίκη 1968, σελ. 255 κ.έ. Ι. Κ. Χασιώτης. Μακάριος, Θεόδωρος καὶ Νικηφόρος, οἱ Μελισσηνοὶ (Μελισσοῦργοί) 16ος-17ος αἰ. Θεσσαλονίκη 1966. Γιὰ τὰ διάφορα χωριά, τὴν δέση τους καὶ τὴν ἱστορία τους. Ἄ. Πετρονώτης, ὅ.π. σελ. 102-107.

ξ΄

Ὁ σεισμὸς ποὺ κατέστρεψε τὴν περιοχὴ τοῦ

Κορινθιακού από την Ναύπακτο ως τὸ Γαλαξειδί ἔγινε, σύμφωνα μὲ τὴν ἀνάγνωσι τοῦ Βέη, τὸ ἀφπδ' (1584). Ἐκτὸς ἀπὸ τίς πληροφορίες γιὰ τὴν καταστροφή καὶ τὴν ἀναδιάταξι τῶν οἰκισμῶν, σημαντικὴ εἶναι ἐπίσης ἡ πληροφορία, ἃν δὲν ἔχει βέβαια λόγια προέλευσι, γιὰ τὴν ὑπαρξὴ χωριοῦ μὲ τὸ ὄνομα Μυνιά ἢ Μονιά ποὺ ταυτίστηκε μὲ τὴν ἀρχαία Μυωνία. Πρόκειται γιὰ τὸν δεῦτερο οἰκισμὸ στὴν περιοχὴ αὐτή, ὁ ὁποῖος διατήρησε τὸ ἀρχαῖο τοῦ ὄνομα· ὁ ἄλλος εἶναι τὸ χωριὸ Χρισό, ἀπὸ τὸ Κρισαῖον πεδῖον<Κρισα. Βλ. Σάδας, σελ. 188-189. Ἄ. Πετρονώτης, ὄ.π. σελ. 107, ἀρ. 143). Δ. Γεωργακάς, Τοπωνυμικά, Ἀθηνᾶ 47 (1937), σελ. 250-254.

Τὸν ΙΖ' αἰ. ἡ Ναύπακτος εἶχε καταστῆ φωλιὰ πειρατῶν ποὺ λυμαίνονταν τὸ Ἴόνιο καὶ τὴν Μεσόγειο γενικότερα. Ὁ φοβερότερος ἀπὸ τοὺς πειρατὲς ἦταν ὁ σαντζάκμπεης τῆς Ναυπάκτου Ντουρατζίμπεης ποὺ σκοτώθηκε στίς 8 Μαρτίου 1668 σὲ σύγκρουσι τοῦ τουρκικοῦ μὲ τὸν βενετσιάνικο στόλο κοντὰ στὰ Χανιά. Περιηγητὲς, μεταξύ τῶν ὁποίων ὁ Τοῦρκος Ἐβλιὰ Τσελεμπῆς, ὁ ὁποῖος ἐπισκέφθηκε τὰ Σάλωνα καὶ τὴν Ναύπακτο γύρω στὰ 1668, μᾶς πληροφοροῦν γιὰ τὴν πειρατικὴ δράσι καὶ τὰ πλούτη τοῦ Ντουρατζίμπεη. Τὸ Γαλαξειδί ὑπῆρξε ἓνα ἀπὸ τὰ δύματα τῆς πειρατικῆς τοῦ δραστηριότητος. Γιὰ τὴν κατὰ προσέγγισι χρονολόγησι τοῦ γεγονότος τὸ Χρονικὸ μᾶς βοηθᾶ κατὰ τρόπο ἀπροσδόκητο. Ὁ

Εὐθύμιος μᾶλλον μετρά τὰ γεγονότα σὲ δεκαετίες πρὸς τὰ πίσω καὶ μὲ βάση τὸ ἔτος 1703, ὅποτε γράφει καὶ περατώνει τὸ Χρονικό του. Ἔτσι ἐξηγοῦνται τὰ χρονικά διαστήματα, δέκα, δεκατρία καὶ σαράντα (τὸ τελευταῖο ἀποτελεῖ ἀνάγνωση τοῦ Βέη). Ἡ καταστροφή τοῦ Γαλαξειδίου πρέπει νὰ ἔγινε γύρω στὰ 1660. Πιστεύω ὅτι τὸ Μοναστήρι τοῦ Σωτήρος, παρὰ τὴν θλιβερὴ ἐρήμωσή του ἀπέτελεσε τὸ σχολεῖο αὐτογνωσίας τῶν κατοίκων τῆς περιοχῆς. Μὲ τὰ χειρόγραφα του καὶ τίς παραδόσεις του βοηθᾷ στὴν ἀναγέννηση τοῦ Γαλαξειδίου μετὰ τὴν καταστροφή. Ὁ μοναχὸς Μῆτρος Χατζηβαρνάβας μὲ τὸ ἐνύπνιό του συντελεῖ στὴν ἐπαναφορὰ τοῦ παλιοῦ ὀνόματος τῆς θαλασσινῆς πολιτείας καὶ ὁ συμμαστῆς του Εὐθύμιος, ὡς ἀπόδειξη γιὰ τοῦ ἐνυπνίου τὸ ἀληθές, γράφει τὴν ἱστορία τοῦ τόπου. Τὸ Γαλαξειδί χρωστᾷ τὰ πάντα στὸ Μοναστήρι ἀπ' αὐτὴν τὴν ἄποψη. Χωρὶς τὸ Χρονικὸ δὲ ἦταν μιὰ ἀπὸ τίς τόσες ἄλλες θαλασσινὲς πολιτεῖες τῆς Ἑλλάδας, μὲ ἄλλο ὄνομα καὶ χωρὶς γνώση τοῦ παρελθόντος του. στὸ γύρισμα τοῦ αἰῶνα λοιπὸν παρατηρεῖ κανεὶς σημάδια ἀφύπνισης καὶ πατριδογνωσίας. Σαράντα τρία χρόνια μετὰ τὴν καταστροφή (περίπου στὰ 1660) ὁ Εὐθύμιος τελειώνει τὸ Χρονικό του (1703), κληροδοτώντας μας ἓνα ἔργο μοναδικῆς ἀξίας γιὰ τὴν ἱστορία τοῦ τόπου του, ἀλλὰ καὶ ἓνα σπουδαῖο μνημεῖο τοῦ λόγου καὶ τοῦ πνεύματος τῆς ἐποχῆς του.

Βιβλιογραφία: Σάδα, σελ. 33-38, 90-153-156, 226-227. Γιὰ τὴν πειρατεία στὸ Ἴόνιο καὶ τὴν δραστηριότητα τοῦ Ντουρατζίμπεη: Η. Γιαννακοπούλου, *Quelques repaires des pirates en Grèce de l'Ouest, lieux de commerce illegal (XVIe-XVIIes), Actes du IIe colloque international d'Histoire, Economies Méditerranéennes, équilibres et intercommunications XIII-XIXe siècles*, Τόμος, I, Ἀθήνα 1985, σελ. 519-531. Γιὰ τὴν περιήγηση τοῦ Ἐβλιᾶ Τσελεμπῆ στὰ Σάλωνα καὶ τὴν Ναύπακτο: I. Γιαννόπουλος, Ἡ περιήγησις τοῦ Ἐβλιᾶ Τσελεμπῆ ἀνὰ τὴν Στερεάν Ἑλλάδα, Ἐπετηρίς Ἑταιρείας Στερεοελλαδικῶν Μελετῶν, Τόμος Β' (1969-1970), σελ. 142, σημ. 13, 149-150 καὶ 172 κέ. Γιὰ τὴν ἐτυμολογία καὶ τὴν ἱστορία τῶν ἀναφερομένων χωριῶν: Δ. Γεωργακάς, *Τοπωνυμικά, Λαογραφία IB'* (1938-1948), σελ. 181-189. Α. Πετρονώτης, ὁ.π., σελ. 105-107. Βλέπε τέλος μία ἐνδιαφέρουσα προσέγγιση τῆς γλώσσας τοῦ Χρονικοῦ στὴν πρόσφατη σὲ περιοδικὸ ἐπανέκδοσή του: Ἐλευθερία Ζῶη, *Ἱστορία Γαλαξειδιοῦ, γλῶσσα καὶ πνευματικότητα*, Εὔνοστος 1, (1985), σελ. 9-14. Τὸ κείμενο (σ. 15-41) ἀκολουθεῖ πιστὰ τὴν ἔκδοση τοῦ Σάδα.

ΕΚΔΟΣΕΙΣ

1. Χρονικόν ἀνέκδοτον Γαλαξειδίου ἢ ἱστορία Ἀμφίσσης, Ναυπάκτου, Γαλαξειδίου, Λιδορικού

Χρονικό τοῦ Γαλαξειδίου

καὶ τῶν περιχώρων ἀπὸ τῶν ἀρχαιοτάτων μέχρι τῶν καθ' ἡμᾶς χρόνων μετὰ προλεγομένων καὶ ἄλλων ἱστορικῶν σημειώσεων, νῦν πρῶτον ἐκδίδοντας Κωνσταντίνου Ν. Σάδα, φοιτητοῦ τῆς ἰατρικῆς, ἐν ᾧ προσήρτηται πραγματεία καὶ πίναξ ἀνεκδότων νομισμάτων τοῦ μεσαίωonos. Ἀθήνησιν. Ἐκ τοῦ τυπογραφείου Ἰω. Κασσανδρέως καὶ Σας, 1865, 8ο Σελ. η' + 240.

2. [Ἀνατύπωση τοῦ προηγουμένου] Χρονικὸν ἀνεκδοτον... Κωνσταντίνου Ν. Σάδα... 1865. Ἀνατύψεις, ἐπιμέλεια Συνδέσμου Γαλαξειδιωτῶν. Ἐν Ἀθήναις 1914. Τυπ. Δημ. Μ. Δελῆ.

3. Χρονικὸ τοῦ Γαλαξειδιοῦ, δημοτικὸ ἱστῶρημα τοῦ 1703 γραμμέno ἀπὸ τὸν Ἱερομόναχο Εὐδύμιο Πενταγιώτη. Λογοτεχνικὴ ἀποκατάσταση Γ. Βαλέτα. Ἀθήνα, Ἐκδοτικὴ Ἐταιρία «Ἴκαρος» 1944. Σελ. 243.